

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013

Genomförandestrategi för Västra Götalands län -
reviderad december 2009

Rapportnr: 2010:25
Redaktör: Gabriel Skarbäck
Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, landsbygdsenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1. Nulägesbeskrivning och analys	3
SWOT-analys	8
2. Strategi, fokusområden/teman och prioriteringar	11
2.1 Strategisk inriktning samt regionala mål och visioner	11
2.2 De fem utmaningarna och bredband	14
2.3 Matlandet.....	14
2.4 Länets prioriteringar.....	15
Prioriteringar mellan åtgärder och inom åtgärder i landsbygdsprogrammet.....	15
Åtgärder inom yrkesutbildning, informationsinsatser med mera.....	16
Axel 1. Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogbrukssektorn	16
Axel 2. Bevara och utveckla ett attraktivt landskap.....	16
Axel 3. Diversifiering och hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser	17
Axel 3. Grundläggande tjänster- bredband.....	17
2.5 Planering för Leader	18
3. Indikativ budget och fördelning mellan axlar och åtgärder åren 2007-2013, belopp i mkr.	19
4. Åtgärden kompetensutveckling	20
5. Åtgärden utvald miljö inom axel 2.....	22
6. Samband mellan genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet och andra närliggande regionala strategier och program	26
7. Samordning, förankringsprocess och partnerskap	27
8. Uppföljning och indikatorer	28
9. Informationsåtgärder	28
10. Organisation för genomförandet av programmet	29
11. Utbildningar för genomförandet av programmet	31
12. Finansiering av axel 3	31
Bilaga 1 Genomförandeplan för perioden 2007-2013.....	32
Axel 1. Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogbrukssektorn	32
Axel 2. Bevara och utveckla ett attraktivt landskap.....	41
Axel 3. Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden.....	55

Denna version av strategin gäller för ansökningar inkomna från och med 20100101.

1. Nulägesbeskrivning och analys

Västra Götalands län är Sveriges största jordbrukslän samtidigt som mer än halva länets yta täcks av skog. Det finns dessutom en stor verksamhet inom övrigt landsbygdsföretagande och goda möjligheter att utveckla denna. Länet har en stor landsbygdsbefolkning oavsett val av definition. SWOT-analyserna som redovisas senare i dokumentet ger exempel på landsbygdsbefolkningens framtidstro och pekar på en fantastisk mängd möjligheter och ett starkt engagemang för visionen ”En levande landsbygd i hela länet”. Landsbygdsprogrammet, som en del i den regionala utvecklingspolitiken, kan bli den resurs som sätter fart på utveckling på landsbygden.

Lågkonjunkturen och den globala finanskris som startade 2008 samt den arbetslöshet som följer i dess spår kommer att öka trycket på landsbygdsprogrammet. Högst sannolikt kommer ett ökat antal landsbygdsboende att försöka skapa sig själva sysselsättning inom programmets ram genom att starta företag och genom att delta i projekt med målet att dessa leder till sysselsättning.

Den kommande halvtidsutvärderingen av EU:s landsbygdsolitik kommer att påverka såväl det nationella som det regionala landsbygdsprogrammet. Klimat- och miljöåtgärder kommer att få ökat fokus. Medel från gårdsstödet kommer att tillföras landsbygdsprogrammet genom s.k. modulering. Storleken på dessa medel och förändringarna orsakade av modulering och halvtidsutvärdering är inte kända i dagsläget varför påverkan av dem inte kan vägas in vid uppdateringen av genomförandestrategin hösten 2008.

Landsbygdsanalys

Under första halvåret 2006 genomförde Länsstyrelsen en landsbygdsanalys. Analysen består av en demografisk beskrivning, en redogörelse för strukturomvandlingen i länets jordbruk under den senaste tioårsperioden samt en redovisning av vilka stöd som har lämnats till landsbygden under 2000-talet. Materialet visas huvudsakligen i kartform. Landsbygdsanalysen innehåller också en landskapskaraktärsanalys som är utförd enligt en i Storbritannien etablerad metod. Landsbygdsanalysen med hela kartmaterialet på CD bifogas länets genomförandestrategi som redovisades för Jordbruksverket i november 2006.

Landsbygdsanalysen har kompletterats med avsnitt om

- utveckling av landsbygdsbegreppet
- arbetsmarknad och jämställdhet
- utbildning
- småföretagande
- integration
- skogsbruket

Landsbygdsbegreppet

Det finns flera sätt att avgränsa tätort, landsbygd och glesbygd. Glesbygdsverkets definition utgår från tillgängligheten till service och arbetsmarknad. Tätorter med mer än 3000 invånare är utgångspunkt för avgränsningen. Till tätorter räknas även området inom 5 minuters bilresa från tätorten. Tätortsnära landsbygder är områden som finns inom 5 till 45 minuters bilresa från tätorter med fler än 3 000 invånare. Glesbygder är områden med mer än 45 minuters bilresa till närmaste tätort samt öar utan fast landförbindelse.

I Västra Götalands län bodde 19 459 personer i glesbygd och 342 407 personer i tätortsnära landsbygd år 2004 om Glesbygdsverkets definition tillämpas. Av rikets totala befolkning i

tätortsnära landsbygd bor 17 % i Västra Götalands län. Den geografiskt största delen av länets yta klassificeras som tätortsnära landsbygd.

Jordbruksverket har i sin fördelningsmodell valt SCB:s definition på landsbygd. Om SCB:s landsbygdsdefinition används, dvs. att orter med färre än 20 000 invånare inräknas i underlandet, har Västra Götalands län ca 742 500 landsbygdsinvånare och 16,5 % av Sveriges samlade landsbygdsbefolkning.

Arbetsmarknad och jämställdhet

Hösten 2008 bröt en lågkonjunktur med kraftig turbulens på finansmarknaden den långvariga högkonjunkturen. Hittills har Västsverige särskilt påverkats av personalneddragningar inom fordonsindustrin men även av strukturproblemen inom pappersindustrin. Läget för Saab i Trollhättan är djupt oroväckande. I förlängningen kommer bilindustrins underleverantörer att få känna av den globala krisen inom fordonsindustrin, vilket kommer att påverka sysselsättningsmöjligheterna i länets landsbygdsområden.

I Västra Götaland varslades drygt 25 000 personer om uppsägning under perioden oktober 2008 - maj 2009, vilket är en ökning med 70 procent jämfört med året innan. I juni 2009 var antalet arbetslösa i Västra Götaland drygt 58 000 personer, en ökning med 77 procent jämfört med juni 2008. I oktober 2009 hade antalet arbetslösa ökat till 70 900 personer. Nu ökar också arbetslöshetstiderna. Till detta har antalet långtidsarbetslösa ökat kraftigt det senaste året. Tillverkningsindustrins varselvåg har avtagit. Istället är det byggbranschen, privata företags-tjänster och den kommunala sektorn som drabbas sent i konjunkturcykeln. Arbetslösheten varierar mellan olika delar av länet. Medan kommunerna Trollhättan och Åmål har hög arbetslöshet på över 10 procent har Strömstads kommun bland de lägsta arbetslöshetssiffrorna i landet.

Länets arbetsmarknad är fortfarande könsuppdelad. Kvinnor arbetar främst med utbildning hälsovård och sjukvård och har en svagare ställning än män på arbetsmarknaden. Västsverige har en relativt hög inkomstnivå, men skillnaden mellan mäns och kvinnors löner är större än i riket som helhet. Två skäl till detta är den könssegregerade arbetsmarknaden och att andelen deltidsarbetande kvinnor är stor. Ohälsa och ojämlig hälsa ger individer och samhälle stora problem. Kvinnors ohälsotal ligger fortfarande över männens både på läns- och riksnivå.

Utbildning

Landsbygdens situation förändras radikalt med de ökade utbildningskraven. Den som växer upp långt ifrån utbildningsorterna kan knappast stanna kvar där och räkna med att få ett arbete. Nya flyttningsrörelser följer i utbildningskravens spår. Landsbygden kan vitaliseras av återflyttning och inflyttning av utbildade personer som för med sig frön av förnyelse. Pojkars och flickors utbildningsval är fortfarande mycket traditionella och det är fler kvinnor än män som väljer eftergymnasiala utbildningar. Kvinnors högre utbildningsnivå gäller i samtliga län och även i glesbygd, där denna skillnad på vissa håll är mycket markant.

Småföretagande

Småföretagarsektorn står för en allt större del av sysselsättningstillskottet och tillväxten i svensk ekonomi. Företag inom tjänstesektorn är vanligast för företagare med färre än 50 anställda. Det gäller både kvinnor och män. Kvinnor driver idag ca 25 % av Sveriges företag och står för en tredjedel av nyetableringarna. Här finns en stor tillväxtpotential. Det är därför viktigt att sätta fokus på kvinnors företagande i länet.

Den könssegregering som finns på arbetsmarknaden märks även inom företagandet. Medan många kvinnor driver butiker och tillverkar livsmedel, har männen i större utsträckning grossistföretag eller mekanisk verkstad.

En grund för tillväxt är att det skapas fler företag. Analyser visar att nyföretagandet i Västsverige är allt för lågt och utvecklas svagt. Det motiverar kraftfulla insatser för ett ökat entreprenörskap. Särskilt uppmärksamhet bör ägnas grupper som idag är underrepresenterade som företagare.

Integration

Integrationsmålet är i likhet med jämställdhetsmålet viktiga perspektiv i genomförandet av programmet. Invandrades ställning på arbetsmarknaden har förbättrats, men fortfarande är sysselsättningsnivån betydligt lägre och arbetslösheten högre bland utrikes födda än bland inrikes födda. Lågkonjunkturen och den globala krisen har påverkat även de utrikes föddas möjligheter till en snabb etablering på arbetsmarknaden.

Andelen företagare bland personer som är utrikes födda är generellt sett högre än övriga delar av befolkningen i Sverige. Trots detta är andelen utrikes födda med företag inom de gröna näringarna eller i landsbygdens övriga näringsliv mycket lågt. År 2006 fanns 166 088 företagare inom de gröna näringarna men endast 2 267 (1,4 procent) var utrikes födda. Information om andelen företagare 2006 i Västra Götalands län saknas.

Upplevelseturismen växer och andelen utländska turister ökar årligen till Sverige. Ett tillvaratagande av de utrikes föddas kompetens gällande bl.a. språk och bemötande har stort värde för upplevelseturismen.

Uppskattningsvis finns det cirka 70 000 företag i Sverige som drivs av personer med invandrarbakgrund. Var femte nyföretagare i Sverige har invandrarbakgrund vilket är ungefär samma andel som personer med invandrarbakgrund utgör i befolkningen. I Västra Götalands län motsvarar detta ca. 1 000 nya företag år 2004.

I Västra Götalands län fanns 2004, inom jordbruk, skogsbruk och fiskenäringarna, endast 204 anställda samt 130 egna företagare som var utrikes födda. Om man ser till enbart nyanlända flyktingar så uppskattar 27 av länets 49 kommuner (flyktingmottagningar) att de har 75 personer med erfarenhet från den gröna näringen. Undersökningen kan ses som en indikation och är långt ifrån heltäckande.

Det finns i länet ett stort antal personer med invandrarbakgrund som har erfarenhet eller har en potentiell kunskap inom landsbygdsprogrammets olika verksamhetsområden. Den stora utmaningen blir att nå ut med information om möjligheterna till liv och sysselsättning på landsbygd. En välfungerande infrastruktur är av största betydelse för alla i länet för att skapa en tillväxt men särskilt bland de utrikes födda som nyligen kommit till landet för att möjliggöra en etablering inom de gröna näringarna, såväl som företagare som arbetare.

Skogen i Västra Götaland

Skogen och skogsägarna

Västra Götalands län är det skogrikaste länet i Götaland. Mer än halva länets yta täcks av skog. Skogarna domineras av gran och tall (53 % resp. 26 % av virkesförrådet) och björken är det vanligaste lövträdet (11 %). Skogarna präglas av ett småskaligt privat ägande, 81 % av skogen tillhör enskilda skogsägare jämfört med 51 % i hela landet. Här finns 56 000 privata skogsägare varav 36 % är kvinnor. Trots det stora antalet kvinnor som äger skog, är det fortfarande mestadels män som sköter skogen och som jobbar i skogsnäringen. Åtgärder som stöttar och underlättar för kvinnor i skogsbruket är därför viktiga. Skogen är ofta en betydelsefull inkomst för många lantbrukare men andelen skogsägare som har sin huvudinkomst utanför de areella näringarna ökar allt mer. Det blir också allt vanligare att skogsägaren inte bor på sin

fastighet. Av Västra Götalands privata skogsägare är 31 % (2006) s.k. utbor. Det privata skogsbruket går således mot mindre självverksamhet. Utförandekompetensen försvinner från skogsägarna och när det är dags för skogsvård och avverkning anlitas ofta entreprenörer. Fastighetens skötsel är då beroende av ägarens roll som kompetent beställare av skogliga tjänster.

Skogsbruket

Skogen i Västra Götaland har en hög årlig tillväxt. Här finns mycket goda förutsättningar för skogsbruk och produktion av skogsråvara. Skogsbruket är också en väl etablerad näring i länet med många aktörer bland entreprenörer, virkesinköpare, sågverk och massaindustrier. Däremot ger nederbördsmängd och milda vintrar förhållandevis svåra drivningsförhållanden, ofta med körskador som följd. För att bemästra detta krävs kunskap, anpassningsbenägna maskinförare och lämplig utrustning. Framtida klimatförändringar är en osäkerhetsfaktor och kan eventuellt missgynna länets vanligaste trädslag – gran. Genom att utveckla ett varierat skogsbruk sprider man riskerna. Ståndortsanpassning (val av för marken lämpliga trädslag) och skogsskötsel ger vitala skogar som bättre motstår stormskador och insektsangrepp.

Ökad produktion, bättre kvalitet

Inom ramen för det ekologiskt hållbara skogsbruket finns en outnyttjad produktionspotential i länets skogar. Rätt tillvarataget kan detta ge länet en ökad självförsörjningsgrad av energi, likaväl som nya arbetstillfällen. Skall skogens förnyelsebara resurser även räcka till att ersätta fossila bränslen krävs mer kompetens när det gäller produktionsfrågor. Genom förbättrade föryngringar, röjningar och gallringar ökar tillväxten och kvaliteten på virket blir bättre. Möjligheten att sälja resterna från röjning och förstagallring till bioenergiproduktion skulle kunna öka intresset för dessa åtgärder. En annan skogsråvara som tas tillvara allt mer är grenar och toppar efter avverkning, s.k. GROT. Försöksverksamhet pågår där även stubbarna tas tillvara (stubbrytning). Västra Götalands skogsmark är fortfarande försurad, framförallt beroende på decenniernas nedfall av försurande ämnen från Europas industrier. Ett ökat uttag av biobränsle från skogarna i sydvästra Sverige medför ytterligare försurningstryck och risk för utarmning av skogsmarken. Uttagen måste därför kompenseras med återföring av aska.

I delar av länet har den höga viltstammen gjort det svårt eller omöjligt att få upp bra löv- och tallföryngringar utan stängsel. För att minska viltskadorna krävs därför en anpassning av viltstammarnas storlek. Viltvårdsåtgärder som syftar till att öka fodertillgången i landskapet kan fungera som komplement till avskjutningen.

Skogsnäringen

Skogsnäringen har stor betydelse för länets ekonomi och för den regionala utvecklingen. I Västra Götaland finns ca 3 000 företag inom skogsnäringen, exempelvis ett hundratal små och stora sågverk, ett tiotal massa-/pappersindustrier, ca en femtedel av landets möbelindustri samt ett otal snickerier. Mer än 75 % av företagen inom skogsnäringen har endast ett fåtal anställda. Trots en mångformig förädlingsindustri transporteras mycket träråvaror för vidareförädling utanför länets gränser.

Lövtimmer erhålls ofta i små kvantiteter och kan därför vara svårt för markägaren att sälja med vinst. För att stimulera lövskogsbruket behövs nätverk mellan skogbrukare intresserade av lövskogsskötsel och användare av lövträ. En ökad efterfrågan på naturliga material och lokalproducerade produkter samt ett växande intresset för inredning och renovering av bostäder skapar nya möjligheter för förädlingsföretagen, ex. småsågverk att ta fram specialsortiment. Även samverkan mellan förädlingsindustrin och design/arkitektur kan verka nyskapande och hjälpa förädlingsindustrin att hitta nya nischer.

Infrastrukturen

Det enskilda vägnätet har stor betydelse för boende, pendling, besöksnäring, företagande etc. Inte minst skogsnäringen är beroende av fungerande transportsystem. I länet finns ett förhål-

landevis väl utbyggt vägnät men ofta utan tillräcklig bärighet för tunga transporter. Även delar av järnvägsnätet behöver förbättras, både med avseende på bärighet och på kapacitet.

Skogens kulturmiljö- och naturvärden

Västra Götalands skogar är fyllda av spännande spår av tidigare brukande och markutnyttjande och här finns biologiskt värdefulla skogsmiljöer som kalkbarrskogar, ädellövskogar, lövskogsriska branter och sumpskogar. I skogslandskapet finns dessutom en mängd värdefulla vattendrag och sjöar.

Uppföljningar visar att hänsynen till kulturmiljö- och naturvärden vid plantering, röjning, gallring och avverkning måste bli bättre. Många kultur- och fornlämningar skadas och förstörs vid skogsbruksåtgärder, framförallt vid markberedning men även genom körning med tunga maskiner.

För bevarande av biologisk mångfald är landskapsperspektivet viktigt och nya arbetsätt behövs för att planera skogsbruk och naturvård. Vattenfrågor röner allt större uppmärksamhet, inte minst som en följd av EU:s vattendirektiv, och skogsbrukets vattenvårdsarbete bör utvecklas. Många värdefulla skogsmiljöer behöver skötsel. För att utföra skötseln på bästa sätt fordras goda kunskaper om ekologi samt hur man värnar ev. kulturmiljö- och rekreationsvärden. För att bli bra kräver skötselåtgärderna dessutom många gånger småskalig hantering, ofta med manuella inslag. Den regionala strategin för skydd av skogsmark har satt ett delmål till år 2010 att 3 % av den produktiva skogsmarken i Västra Götalands län skall vara formellt skyddad. Det motsvarar drygt 40 000 ha. I dagsläget har knappt hälften av denna areal skyddats. För att undvika konflikter vid skydd av skog är det viktigt att detta sker i dialog och i god samarbetsanda med berörda sakägare samt att onödiga inskränkningar undviks, något som också lyfts fram i den regionala strategin för skydd av skogsmark. Enligt samma strategi har Västra Götaland, tillsammans med övriga län i södra Sverige, ett internationellt ansvar för bevarandet av ädellövskogarna och arter knutna till dessa skogar. I dagsläget utgör de ädla lövträden bara några få procent av det samlade virkesförrådet i länet.

För att behålla länets mångformiga och rika skogar i framtiden krävs mer och kraftfullare naturvårdsinsatser och det är viktigt att naturvårdsarbetet inte hamnar i skymundan av de stora satsningarna på ökad produktion.

Turism, rekreation och mångbruk

Upplevelseturismen växer. En stor del av turisterna som besöker södra Sverige idag paddlar, fiskar, fotvandrar eller bara upplever naturen. Här utgör skogarna en viktig del, vilket ger Västra Götaland en konkurrensfördel och en stor potential för ökad turism. Länet har gott om tillgängliga och varierande skogsmiljöer, skogarna är rika på kulturmiljöer liksom på sjöar och vattendrag. Samtidigt är det nära till tätorter och till kontinenten och här finns en god infrastruktur och service.

Närhet till skog och natur förknippas ofta med livskvalitet. Exempelvis ökar attraktiviteten för boende om det finns bra rekreationsskogar i närheten. Ett gott samarbete mellan skogsägare, olika aktörer, institutioner och organisationer är en viktig framgångsfaktor vid satsningar på skogens olika sociala värden. Ökad kunskap om planering, målsättning och skötsel Anpassningar för att bevara och förstärka rekreationsvärdet i skogen behövs hos alla aktörer i skogsbruket.

Skogsbruket har en stor potential för mångbruk (diversifiering, kombinationer och småskalig vidareförädling). Arbetstillfällen och inkomster kan skapas på landsbygden genom att bättre tillvarata och kommersiellt tillhandahålla upplevelser samt andra råvaror än traditionellt sågtimmer och massaved. Det kan vara jakt, fiske, bär, svamp, ris för dekoration, timrings- och tjärtillverkningskurser, stuguthyrning m.m. Att lyfta fram goda exempel och bilda nätverk för

skogsägare som vill skapa mervärden av sin skog är sätt att stimulera mångbrukandet i skogen.

Skogen i landsbygdsprogrammet

Stöd för åtgärder och projekt till skogsbrukare finns inom flera åtgärder i landsbygdsprogrammet. Det finns också särskilda åtgärder för skogsbruket, inom axel 1 *Kompetensutveckling* för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft och inom axel 2 *Bevara och utveckla skogens mångfald* och *Öka arealen ädellövskog*.

SWOT-analys

En levande landsbygd i hela länet är sedan tidigare en uttalad vision för Länsstyrelsen. En viktig utgångspunkt för Länsstyrelsens arbete i den riktningen är att medverka till att skapa förutsättningar för kvinnors möjligheter på landsbygden. Många av de nyanlända utrikes födda hamnar efter ankomsten till Sverige i kommuner på landsbygden. Landsbygdsprogrammet bedöms ge förutsättningar för att rikta särskilda insatser till förmån för detta.

Med utgångspunkt i landsbygdsanalysen har Länsstyrelsen i samråd med partnerskapet genomfört, dels en traditionell SWOT-analys, dels en SWOT-analys ur ett kvinnoperspektiv. Skogsstyrelsen har tillsammans med representanter för skogen och skogsbruket gjort en SWOT-analys för skogen i länet. Den redovisas inte här men har legat till grund för nulägesbeskrivningen av skogen.

En SWOT-analys tenderar att bli ett relativt trubbigt verktyg. Detta kan exemplifieras med diskussionen om regionförstoring, fastighetspriser och landsbygdsbegreppet.

Regionförstoring

Genom regionförstoring blir det möjligt att stärka konkurrenskraft och skapa förutsättningar för en mer differentierad arbetsmarknad. En utvidgning av regioner medför ett ökat utbud och en ökad efterfrågan på arbetskraft, service och kulturaktiviteter. Ökad tillgänglighet bidrar således till ökad dynamik och minskad regional sårbarhet. För att en västsvensk regionförstoring skall vara förenlig med en långsiktigt hållbar utveckling måste det kollektiva transportsystemet främst på järnväg utvecklas på sätt som redan skett i Mälardalen och i Skåne. I SWOT-termer blir regionförstoring då en möjlighet. Samtidigt kan konstateras att stora delar av länets landsbygd ligger utanför huvudstråken för kollektivtrafik. Mycket tyder på att tillgängligheten genom kollektivtrafik i dessa kilar mellan huvudstråken kommer att försämrats. Regionförstoring kan således även uppfattas som ett hot mot landsbygdsutveckling.

Fastighetspriser

I merparten av länets traditionella landsbygdsområden får fastighetspriserna betecknas som låga. Härigenom skapas en möjlighet för utveckling av dessa områden. I kustremsan mot Västerhavet och i övriga stråk med goda kommunikationer till centralorten Göteborg råder motsatt förhållande. De höga priserna blir ett hot mot de åretruntboendes möjligheter att utveckla dessa områden.

Landsbygdsbegreppet

Liknande resonemang kan föras när det gäller begreppet landsbygd. Västra Götalands län sägs ofta vara ett Sverige i miniatyr. Det gäller även möjligheterna till landsbygdsutveckling. Tillväxtmöjligheterna är mycket goda i de tätortsnära områdena. Där finns alla möjligheter till utveckling för hästföretag, turism och andra företag som säljer upplevelser och tjänster med inriktning mot kundgrupper från städerna och inresande från andra länder. Men det är också viktigt att satsa på de livskvalitetsbefrämjande åtgärderna i dessa områden, som att göra landsbygden tillgänglig för vandring och friluftsliv.

SWOT-analys för landsbygden	
<p>Styrkor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bra förutsättningar för jord- och skogsbruk • Stor livsmedelsindustri • Effektiv produktion i jordbruk, skogsbruk och livsmedelsindustri • Attraktivt varierat landskap med höga natur- och kulturvärden nära kontinenten ger hög livskvalitet • Stor närmarknad och tätortsnära landsbygd ger förutsättningar för framgångsrikt landsbygdsföretagande • Idériakedom hos landsbygdsbefolkningen • En stark mjölknäring 	<p>Svagheter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glesa strukturer i delar av länet • Svag befolkningsutveckling • Samhällsplanering generellt fokuserad på tätorter/städer • Boende/försörjning/attraktion finns inte på samma ställe • Traditionellt tänkande • Dåliga vägar och allmänna kommunikationer • Landsbygdens möjligheter dåligt marknadsförda • Tillgången till trådbundet bredband är ojämnt fördelad bland kommunerna i länet (64-100%) • Halvtidsöversynen av EU:s landsbygdspolitik kan medföra ändrade förutsättningar i landsbygdsprogrammet • Få våtmarker
<p>Möjligheter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ökat företagan- de/sysselsättningsökning • Dynamik stad-land • Utveckla landsbygdsturism • Utveckla nya målgrupper • Låga fastighetspriser i delar av länet • Ökad animalieproduktion för utveckling av länets lantbruk och sysselsättning • Generationsväxling i lantbruksföretag kan skapa möjligheter till ett diversifierat lantbruksföretagande • Bredband kan ge förutsättningar för utvecklat företagande • Integration och jämställdhet drivkraft för tillväxt • Jord- och skogsbrukets centrala roll i samhällets hållbara energiförsörjning • Stor potential för produktions- och kvalitetshöjande insatser i skogsbruket inkl. vidareförädlingen • Regionförstoring • Utveckla logistikflödet på landsbygden • Modulering av medel från gårdsstödet kan förstärka landsbygdsprogrammet 	<p>Hot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utbildade återvänder inte/lågutbildade kvar • Kvinnor missgynnas • Centraliseringen till Stockholm vid lokalisering av "lantbrukets" huvudkontor • Landsbygden lutar sig ofta på sårbara industriberoende mindre tätorter • Förändrade produktionsmetoder inom jord- och skogsbruk hotar den biologiska mångfalden • Lantbrukets produktionsvolymerna närmar sig den kritiska massan för förädlingsindustrins behov • Låg integrationsnivå segregerar landsbygden från övriga samhällets värderingar och attityder • Den begränsade medelstilldelning från landsbygdsprogrammet står inte i proportion till länets behov för att skapa en bra utveckling • Sysselsättningen är även hos landsbygdsbefolkningen i hög grad beroende av fordonsindustrin • Stora belopp investerade i mjölknäringen • Den globala finanskrisen begränsar landsbygdsföretagens möjligheter att låna pengar i bank

SWOT-analys för kvinnors möjligheter på landsbygden

<p>Styrkor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Går att kombinera olika typer av sysslor med boende på landsbygden • På landsbygden finns kvinnor och män som vill och kan ta egna initiativ. Gott om lokala utvecklingsgrupper på landsbygden • Landsbygden erbjuder livskvalitet; mindre stress, natur, bra uppväxtmiljö för barn • Kvinnor är bra på att skapa nätverk och sociala kontakter • Kvinnor ser möjligheter att starta verksamheter i mindre skala, som kan utvecklas • Kvinnor är bra på att starta och driva företag inom livsmedels- och tjänstesektorn 	<p>Svagheter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bristande infrastruktur och service: kollektivtrafik, bredband, kultur skolor mm. • Kvinnor som är företagare är mindre riskbenägna och kalkylerar i det lilla. Det saknas riktade åtgärder för att inspirera kvinnor att driva och utveckla företag • Människor i allmänhet har en negativ attityd till landsbygden • Stödsystem för företagsutveckling på landsbygden är ofta inriktade på de traditionella branscherna och storskalighet. Cementerade normer och manliga strukturer hindrar utvecklingen på landsbygden • Svaga branschorganisationer inom t.ex. turism och hästnäringen • Unga flickor flyttar från landsbygden och saknar förebilder på landsbygden • Många nya målgrupper skräms bort från landsbygden. Svårt att etablera sig och vara annorlunda
<p>Möjligheter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stimulera mikroföretag och kvinnor att våga expandera, t ex genom affärsrådgivning, utbildning, mentorskap mm. • Utbyggnad av infrastrukturen • Lokalt utvecklingsarbete med visioner och strategier stimulerar till nytänkande bland både kvinnor och män • Bredda synen på vad landsbygdsföretagande är • Behov av ökad omvärldskunskap och affärsutveckling för att ta fram nya lösningar, tjänster och produkter. Ökar landsbygdens konkurrenskraft • Marknadsföring av den moderna landsbygden som riktar sig till både kvinnor och män visar vad som kan utvecklas här • Nyttja de starka varumärken som finns på orten som produkter, människor med idéer med mera 	<p>Hot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Svag infrastruktur • Kortsiktig energiomställning • Landsbygdens olika branscher som påverkar utvecklingen öppnar inte upp för nytänkande och nya målgrupper • För snäv gräns för vad landsbygdsföretagande är • Nedläggning av offentlig service på många orter • För kortsiktiga program och finansieringsmöjligheter för att kunna stimulera affärsutveckling • Globaliseringen och klimatförändringar

I mellanbygderna och de rena jordbruksbygderna kommer jordbruket och skogsbruket att dominera utvecklingsinsatserna. Småskalig livsmedelsförädling, turism, mikroföretagande kan vara exempel där inte minst de lägre fastighetspriserna kan vara goda konkurrensincitament. För att minska risken för en stagnation i lantbruket krävs riktade investeringsinsatser.

I glesbygden kan det vara svårare att locka landsbygdsturister pga. långa geografiska avstånd, men med väl utvecklade produkter inom några övergripande teman finns möjligheter att nå en marknad.

Gemensamt för såväl jordbruks-, mellan- och glesbygden är stora behov av livskvalitetsutveckling för att få unga människor och kvinnor att vilja bo, leva och verka i dessa områden.

Vid jämförelse med den traditionella SWOT-analysen visar den analys som genomförts med perspektiv på kvinnors möjligheter på landsbygden en mer social inriktning och pekar på behov av en breddad syn på landsbygdsföretagandet.

2. Strategi, fokusområden/teman och prioriteringar

2.1 Strategisk inriktning samt regionala mål och visioner

Landsbygdsutveckling

Länsstyrelsens vision är *”En levande landsbygd i hela länet”*.

Landsbygdsprogrammet skall främja sysselsättning, företagande och tillväxt med särskilt fokus på kvinnors möjligheter på landsbygden.

Programmet skall stödja

- Helhetssyn på landsbygden med en ekologisk, social och ekonomisk hållbar utveckling
- Effektiv, högkvalitativ och konkurrenskraftig produktion
- Diversifierat näringsliv och fokus på landsbygdens och landskapets resurser för boende och rekreation
- Jämställdhet och integration
- Hög miljöambition

Av landets yrkesmässiga lantbrukare finns drygt 21 % i Västra Götalands län. Trots den höga andelen finns det stora olikheter i driftsförutsättningar och framtidsförutsättningar inom länet. Det finns fortfarande ett stort antal mindre enmansföretag som har djur och då främst nötkreatur. Därför kommer lantbruket i Västra Götalands län att de närmaste sju åren att genomgå en mycket omfattande strukturrationalisering. Jordbrukarkåren har hög medelålder och därför förväntas 45 % av företagen byta ägare eller driftsinriktning under programperioden.

Det är av största vikt att denna befarade regress möts med en offensiv landsbygdsutveckling. Landsbygdsprogrammet kommer att ha en viktig funktion att understödja processen med generationsskiften och skapa konkurrenskraftiga lantbruks- och landsbygdsföretag. Dessutom är det av stor betydelse att upprätthålla djurantalet för att säkerställa sysselsättningen i den hotade, och för länet synnerligen viktiga livsmedelsindustrin. De betande djuren behövs även för att bibehålla och öka landskapets attraktionskraft och att medverka till att de nationella miljömålen uppfylls.

De förväntade generationsskiftena kan vara en möjlighet till en fortsatt offensiv utveckling av landsbygden genom att öppna för inflyttning av kvinnor, unga människor och invandrare. Många mindre fastigheter kan ge möjlighet till attraktivt boende och en bas för framgångsrikt landsbygdsföretagande. Genom ökad inflyttning skapas också förutsättningar för en positiv utveckling för byar och mindre samhällen. En viktig förutsättning för utvecklingen är att kommunerna integrerar landsbygden i översiktsplanprocessen. Vara kommun kan anföras som ett gott exempel på hur landsbygdens beaktas i planarbetet.

Geografi

Västra Götalands län är genom sitt utomordentliga läge med Göteborg, gräns mot Norge och Danmark samt stor möjlighetsskapande tätortsnära landsbygd, i en expansiv fas av utveckling. Det finns därigenom reella möjligheter att uppnå en levande landsbygd med ett livskraftigt företagande. Processen behöver dock betydande understöd för att skapa långsiktigt hållbar utveckling med möjlighet till en väsentligt ökad sysselsättning. Turismen i kustområdena växer snabbt. Det gäller även upplevelseturism med landsbygden som bas i t.ex. områden vid Kinnekulle, Kållandsö, Hornborgasjön, Valle härad och sjön Östen. Sjönära teman, som fiske och båtsport kan nyttjas i ett landsbygdsbaserat utbud som omfattar Vänern, Vättern, Göta kanal och sjösystemet i Dalsland. Länets varierande skogslandskap med sjöar och vattendrag ger fantastiska möjligheter till rekreation, naturupplevelser, friskvård, aktiviteter för skolorna, bär- och svamplockning, jakt, fiske, idrott och turism.

Turism

Turismen är till sin natur mångfacetterad och ger ett stort ekonomiskt utbyte inom ett flertal näringar; främst boende, restaurang och handel. Näringen samordnas genom möjligheter till gemensam affärsutveckling, marknadskommunikation och kunskapsuppbyggnad. För såväl storstads-, kust- som landsbygdsturism utvecklas gemensamma tjänster som erbjuder företagen exponering och tillgång till marknader via nätet samt ger kunderna möjlighet till online-bokning. För landsbygdsturismen är ett utvecklat och kvalitetssäkrat boende en förutsättning för att nå framgång.

Turismen i stora delar av länet är, med undantag av Göteborg, fortfarande starkt säsongsbetonad med övervikt mot sommarturism. Kraftfulla åtgärder är angelägna för att skapa strukturer och hitta kunder för säsonger även under vår, höst och vinter med egna attraktionsvärden. Det finns goda exempel på områden som lyckats skapa turistverksamheter under olika delar av året. En riktad aktivitet med detta mål är därför en angelägen fråga.

Med tanke på att turistnäringen är fördelad på så många parter med olika strukturer och förutsättningar, vore det önskvärt med åtgärder för att samordna den strategiska utvecklingen av turismen i länet.

Hästnäringen

Västra Götalands län har flest hästar per hektar jordbruksmark än flertalet andra län i Sverige. Hästnäringen har en betydande potential för turism, avel, foderproduktion, träningsanläggningar med mera samt ökad attraktionskraft på landsbygden. Hästnäringen är dock mångfacetterad med den splittring detta medför. Därför skulle det behövas en bransch- och/eller paraplyorganisation, som kan fungera som sammanhållande länk och nödvändig diskussionspart för att kunna skapa god utveckling.

Energi, klimat och miljö

Engagemanget för förnyelsebar energi är mycket stor i länet, både när det gäller bioenergi och vindkraft. Den åkerbaserade förnyelsebara energin kan komma att spela en viktig roll i omställningen av energisystemet. Det kan bli ett sätt att skapa mervärde för länets jordbrukare, vilket gäller inte minst de lösningar där energi- och livsmedelsproduktion kan förstärka varandra. Lokalt producerat biobränsle från skogen kan minska länets behov av importerad fossi-

la energi. Det kan därför vara intressant att ytterligare utveckla länets skogar som bioenergi-resurs. Det finns forskning som pekar på att det är möjligt att ta fram 11-12 TWh förnyelsebar energi från jord och skog i Västra Götaland utan att minska livsmedelsproduktionen eller uttaget av timmer och massaved. Det motsvarar hälften av dagens förbrukning av fossila bränslen i området.

Klimat- och miljöpolitiken får ökad betydelse för landsbygdsbefolkningen och därmed landsbygdsprogrammets genomförande under återstoden av programperioden. Ett antal politiska beslut och projekt för att minska förlusterna av kväve och fosfor till vattnet och avgången av växthusgaser till atmosfären kommer att påverka landsbygdsutvecklingen. Vidare kommer Sveriges förpliktelser i "Baltic Sea Action Plan" att påverka åtgärderna inom Axel 2.

Jämställdhet och integration

Länsstyrelsen har i sin genomförandestrategi höga mål och många åtgärder till sin hjälp att förbättra möjligheterna för kvinnor att verka, bo och leva på landsbygden. Detsamma gäller att uppnå verklig integration av svenskar med invandrabakgrund. Avseende integration, se tankar och förslag i betänkandet "Mångfald som möjlighet Åtgärder för ökad integration på landsbygden (SOU 2008:56)". En rad åtgärder i denna strategi syftar till att på ett mycket tydligt sätt understödja arbetet med jämställdhet och integration.

Satsningen på kvinnors företagande och utveckling inom det regionala projekt Grogrund förväntas få stor betydelse för kvinnorna på landsbygden i länet. Grogrund är en satsning finansierad av medel från landsbygdsprogrammet, Nutek och Västra Götalandsregionen. Grogrund har under sina första 1 ½ år utvecklats mycket lovande med ett stort engagemang och många deltagare inom de verksamheter som syftar till att skapa sysselsättning för kvinnor på landsbygden. Mycket återstår att göra och vi bedömer det meningsfullt att driva projektet ytterligare ett par år.

Den regionala utvecklingspolitiken

Västra Götalandsregionen ansvarar för den regionala utvecklingspolitiken i länet. Målet för den regionala utvecklingspolitiken i riket är väl fungerande och hållbara lokala arbetsmarknadsregioner med en god servicenivå i alla delar av landet. Utvecklingsarbetet har hållbar utveckling som utgångspunkt med tydliga prioriteringar av de system som skapar tillväxt och stärker ekonomiskt nyskapande. Det är angeläget att utnyttja Västra Götalandsregionens storlek och resurser för att åstadkomma ökad tillväxt och bättre spridning av kunskap och kompetens.

"Vision Västra Götaland – Det goda livet" antogs av regionfullmäktige i april 2005. Den kan tillsammans med tillväxtprogrammet ses som Västra Götalands motsvarighet till RUP. Visionen, som togs fram gemensamt med kommunerna i länet, har förankrats i brett partnerskap. Visionen är en plattform för målstrategier kring att stärka Västra Götaland som en attraktiv och konkurrenskraftig region att bo och verka i. I visionens fem fokusområden – ett livskraftigt och hållbart näringsliv; kunskap och kompetens; infrastruktur; kollektivtrafik och IT/bredband; kultur och hälsa – finns en rad perspektiv som är viktiga för landsbygdsprogrammet. Till visionen knyts mål, strategier och åtgärder med syfte att bl.a. skapa en sammanhållen utvecklingspolitik i Västra Götaland. För att förverkliga dessa mål finns i Västra Götaland en samsyn och gemensamma processer kring de verktyg som finns tillgängliga.

Tillväxtprogrammet (RTP) är det viktigaste instrumentet för att genomföra visionen för genom detta program har en stor del av de utvecklingsresurser som krävs kanaliseras. RTP: n i Västra Götaland består dels av ett regionövergripande program och dels av program för de fyra delregionerna; Göteborg, Sjuhärad, Fyrbodalen och Skaraborg. Tillväxtprogrammet och de resurser som där avsätts används för delfinansiering av en mängd strategiska utvecklingsprojekt inom Västra Götaland. Tillväxtprogrammet är antaget av regionfullmäktige och gäller

under perioden 2008-2013 Tillväxtprogrammet, som även speglar nationella prioriteringar, ska i Västra Götaland medverka till att stärka attraktivitet och konkurrenskraft samt stimulera till ökat gränsöverskridande samarbete lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.

Andra viktiga instrument är de operationella programmen för strukturfonderna för programperioden 2007 – 2013 där regionens samlade prioriteringar med utgångspunkter i visionen åter-speglas.

Landsbygdsprogrammet skall ses som ett viktigt verktyg för den regionala utvecklingspolitiken. Den nationella strategin för regional konkurrenskraft och sysselsättning utgör en övergripande ram även för det nationella landsbygdsprogrammet.

Genomförandestrategin för Västra Götalands län är ett viktigt bidrag till arbetet med att utveckla även mer sårbara delar av länet.

2.2 De fem utmaningarna och bredband

Inför 2010 har genomförandestrategin för Västra Götalands län uppdaterats med hänsyn till de fem utmaningar som EU:s jordbrukspolitik stå inför. Utmaningarna är klimat, förnyelsebar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald och omstrukturering av mjölksektorn. Dessutom kommer länet att satsa på en utbyggnad av bredband med hjälp av pengar från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen.

Mjölproduktionen är en mycket stor bransch i länet där alla led finns representerade i form av mjölkproducenter, flera mejerier och till branschen knutna serviceföretag.

Länets potential att producera bioenergi är mycket stor där de i länet faktiskt genomförda investeringarna i gårdbaserad biogas kan lyftas fram.

Strategin vill stimulera till klimatsmarta lösningar när investeringar och projekt genomförs inom energiområdet och moderniseringen av jordbruket.

2.3 Matlandet

Västra Götalands län har en stor potential som ”matlän” i form av regional matkultur och lokal identitet, värdefulla natur- och kulturmiljöer och unika råvaror. Djurens hälsa och välbefinnande sätts alltid i fokus, liksom det ekologiska odlandet, miljötänkandet och en hållbar matproduktion.

Måltid och turism

Maten och måltiden har stora möjligheter att skapa tillväxt och ökad sysselsättning inom områden som förädling, turism och upplevelser. Matupplevelser utgör en väsentlig del av turistens bild av länet.

Det är viktigt att stärka och lyfta fram Västra Götalands bredd som en del i ”Sverige det nya matlandet”. Våra insatser skall särskilt rikta sig till matturism, förädlad mat och det småskaliga köket på landsbygden. Vi har en unik bredd, unik natur och unika råvaror med hög kvalitet. Detta är vi stolta över och detta skall vi satsa på.

2.4 Länets prioriteringar

Kompetensutveckling inom småskalig livsmedelsförädling är och har varit en prioriterad verksamhet i länet sedan flera år och har stimulerat en unik entreprenörsanda inom livsmedelsområdet på landsbygden. En regional matkultur och lokal identitet har byggts upp.

Länets fokusområden är primärproduktion, förädlad mat, restaurangnäring och matturism.

- ”God mat och unika upplevelser i unika miljöer.” Turism och mat skapar möjligheter att utveckla småskaligt företagande på landsbygden. Inom natur-, kultur- och ekoturism bjuder vi våra gäster på helhetsupplevelser.
- ”Mat är kultur.” Lokala mattraditioner och husmanskost från Bohuslän, Dalsland och Västergötland. Mat från förr och skilda tidsperioder och bygder.
- Matlandet Västra Götaland är mat från skogen – vilt och växande, mat från vattnet – det salta och det söta, mat från odling – åkern, djuren och trädgården
- Globalt tänkande i ett regionalt och lokalt perspektiv, tillvaratagande av kompetens för export till andra länder, odling av kryddväxter med mera.

År 2007 startade en satsning på småskalig livsmedelstillverkning i form av ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen genom bildandet av ett regionalt småskaligt livsmedelscentrum Lokalproducerat i Väst AB.

Prioriteringar mellan åtgärder och inom åtgärder i landsbygdsprogrammet

Länsstyrelsens vision ”En levande landsbygd i hela länet” ligger tillsammans med SWOT-analyserna till grund för de övergripande mål som styr prioriteringarna i genomförandestrategin. Prioriteringarna överensstämmer väl med övriga länsstrategier. Redan gjorda prioriteringar stämmer också väl överens med satsningen på de fem utmaningarna, på bredband och på ”matlandet”.

Genomförandestrategins prioriteringar är:

- Ökat företagande, tillväxt och sysselsättning genom högkvalitativ och konkurrenskraftig produktion, förädling och utveckling av tjänster
- Jämställdhet och integration med förslag på direkta åtgärder och tydliga budskap för kvinnors företagande och, i samarbete med andra aktörer, åtgärder för ökad sysselsättning för invandrare
- Särskilt fokus på kvinnors möjligheter på landsbygden
- Främja ett diversifierat näringsliv med fokus på landsbygdens och landskapets resurser
- Skapa bättre förutsättningar för att bo, leva och verka på landsbygden för befolkningen i allmänhet och för yngre människor och kvinnor i synnerhet.
- Hög miljöambition i syfte att nå miljömålen, med särskilt fokus på att bibehålla det öppna landskapet: Detta förutsätter ett tillräckligt antal betande djur.
- Fortsatt fokus på certifierad produktion av miljömärkta livsmedel
- Helhetssyn på landsbygdens utveckling med inriktning på långsiktiga åtgärder
- Medverka till att förbättra/stärka lokalt engagemang för att påverka landsbygdens trivsel och drivkraft att påverka sin framtida utveckling.
- Främja lokal energiförsörjning och produktion av förnyelsebar energi
- Fortsatt satsning på rådgivning, projektstöd och företagsstöd inom klimat- och miljöpolitikens ram.

Länets genomförandestrategi har ett särskilt fokus på kvinnors möjligheter på landsbygden. Det tydliggörs särskilt i investeringsstöden inom axel 1 och axel 3. Framförallt vill partnerskapet öka trycket på att investeringar som görs med stöd av landsbygdsprogrammet skapar en god arbetsmiljö för kvinnor.

Begagnad utrustning

Från och med 2009 är det möjligt att ge stöd till begagnad utrustning, efter det att EU-kommissionen ändrat reglerna hösten 2008. Detta vill Länsstyrelsen i Västra Götalands län utnyttja vid stöd till livsmedelsföretag. Inom livsmedelsindustrin kan ny utrustning vara nära nog oöverkomligt dyrt. Stöd till begagnad utrustning gäller inte generellt utan beviljas efter särskild prövning i varje enskilt fall.

För övriga landsbygdsföretag är modernisering, ny teknik och nya processer så högt prioriterat att endast ny utrustning godkänns när stöd beviljas.

Åtgärder inom yrkesutbildning, informationsinsatser med mera

Kompetensutveckling är en framgångsfaktor för att nå de samlade målen i landsbygdsprogrammet. En kontinuerlig information och höjning av den allmänna kunskapsnivån underlättar företagets anpassning till nya förutsättningar och stärker företagets konkurrenskraft, utvecklingsförmåga och miljöanpassning. En mer detaljerad beskrivning av länets prioriteringar, budget med mera inom de olika målområdena kan studeras i Länsstyrelsens prioriterings- och genomförande plan (bilaga 1).

Axel 1. Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn

Huvudmålet med åtgärderna i denna axel är att stimulera konkurrenskraften hos företag inom jord- och skogsbruket inkl. trädgårdsföretag, samt inom livsmedelsproduktion och förädling av jord- och skogsbruksprodukter.

Vi vill prioritera företagande och sysselsättningskapande åtgärder och då framförallt det som gynnar kvinnors företagande. Det är länets målsättning att upp till 40 % av stöden skall gå till kvinnors företagande när det gäller modernisering av jordbruksföretag och högre värden på jord- och skogsprodukter. Dessutom vill vi att företagets lönsamhet skall förbättras samtidigt som både arbetsmiljön och djurvälståndet blir bättre.

Samhället och konsumenterna ställer höga krav på jordbruket. Landsbygdsprogrammet skapar möjligheter att stödja insatser som stimulerar till moderna och effektiva produktionsanläggningar samtidigt som kraven tillgodoses på hög produktionskvalitet, god arbetsmiljö, hållbart naturresursutnyttjande och god djurvälstånd. Åtgärderna inom axel 1 syftar även till att nå målen för ett öppet, aktivt och tillgängligt landskap. En mer detaljerad beskrivning av länets prioriteringar och budget för målområdena kan studeras i Länsstyrelsens prioriterings- och genomförande plan (bilaga 1).

Axel 2. Bevara och utveckla ett attraktivt landskap

Skötsel av mosaikbetesmarkerna utmed västkusten och betesdrift på öar utan fast landförbindelse är högt prioriterat i länet. Den speciella naturtyp som mosaikbetesmarkerna utgör har visat sig inte rymmas inom regelverken för gårdsstöd, miljöersättningar och kompensationsbidrag. Naturtypen missgynnas därför jämfört med alvarbeten där dessa ”standardsättningar” lämnas. Den enda möjligheten att stödja en fortsatt betesdrift som tar hänsyn till helheten i mosaikbetesmarkerna är att införa en specialklass inom utvald miljö.

Anläggning och restaurering av våtmarker är också en högt prioriterad verksamhet i länet. Större delen av länet omfattas sedan några år av områden som räknas som känsliga enligt nitratdirektivet. För att minska läckaget av kväve till Västerhavet kommer Länsstyrelsen att prioritera våtmarker i de känsliga områdena.

Att öka allmänhetens och landsbygdsmänniskornas tillgänglighet till landskapet är en viktig kollektiv nytta. Jordbruket har för att motivera de miljöersättningar EU och Sverige betalar ansvar för att så sker. Ökad tillgänglighet skapas genom investeringar för att skapa sammanhängande stråk för promenader, ridning och möjlighet att nå fram till natur och kulturelement i odlingslandskapet, s.k. beträdor. Åtgärden har dessutom stor betydelse för livskvaliteten på landsbygden.

En mer detaljerad beskrivning av länets prioriteringar och budget för olika målområden kan studeras i Länsstyrelsens prioriterings- och genomförandeplan, avsnittet utvald miljö (bilaga 1).

Axel 3. Diversifiering och hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser

Åtgärderna syftar till att förstärka företagets konkurrenskraft och att främja en diversifiering av landsbygdens näringsliv. Därigenom bidrar man till inkomstbringande sysselsättning och ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser. Inriktningen på åtgärderna skall vara att de bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling av landsbygden såväl ekonomiskt, socialt som miljömässigt. Länets goda möjligheter till natur och kulturturism ska utnyttjas.

Stödmöjligheterna i axel 3 kommer att öka förutsättningarna för att förverkliga genomförandestrategins vision om en levande landsbygd i hela länet. Sysselsättning och företagande och då speciellt kvinnligt företagande kommer att, så långt det är möjligt, att prioriteras även i denna axel. Länets målsättning är att upp till 50 % av stöden skall gå till kvinnors företagande när det gäller diversifiering, etablering och utveckling av mikroföretag och främjande av turistverksamhet. En mer detaljerad beskrivning av länets prioriteringar och budget inom de olika målområdena kan studeras i Länsstyrelsens prioriterings- och genomförandeplan (bilaga 1).

Axel 3. Grundläggande tjänster- bredband

Post och telestyrelsens Bredbandskartläggning 2008 och Västra Götalandsregionens GIS-analys av telestationernas kvalitet med avseende på bredband, i relation till var människor bor, är länsstyrelsens viktigaste redskap för att fördela Landsbygdsprogrammets nya medel till bredband.

Kortsiktigt kommer länets definition för bredband att vara att kunden har tillgång till 2 Mbit/sekund symmetriskt. Med den definitionen saknar 18% av länets invånare bredband. Ofta beror denna svaghet på att den telestation man är ansluten till saknar fiber. En prioriterad åtgärd är att uppgradera 77 telestationer med fiber eller kraftfull radiolänk. Knappt 30 av telestationerna saknar helt bredbandsmöjligheter. Dessa stationer de ligger i huvudsak i norra Skaraborg och Dalsland. Återstoden ger bredband med maximalt 0,25 Mbit/ sekund. Många av dessa ligger i norra Bohuslän, sydöstra Skaraborg och södra Sjuhärad. I vissa fall bör helt nya telestationer på nya platser byggas.

För att få full effekt av en sådan uppgradering måste lokala fiberföreningar bildas och ansluta sig till uppgraderade telestationer. För att åstadkomma detta är det nödvändigt att samverka mellan regionala, kommunala och privata medel samt Landsbygdsprogrammets nya och tidigare resurser.

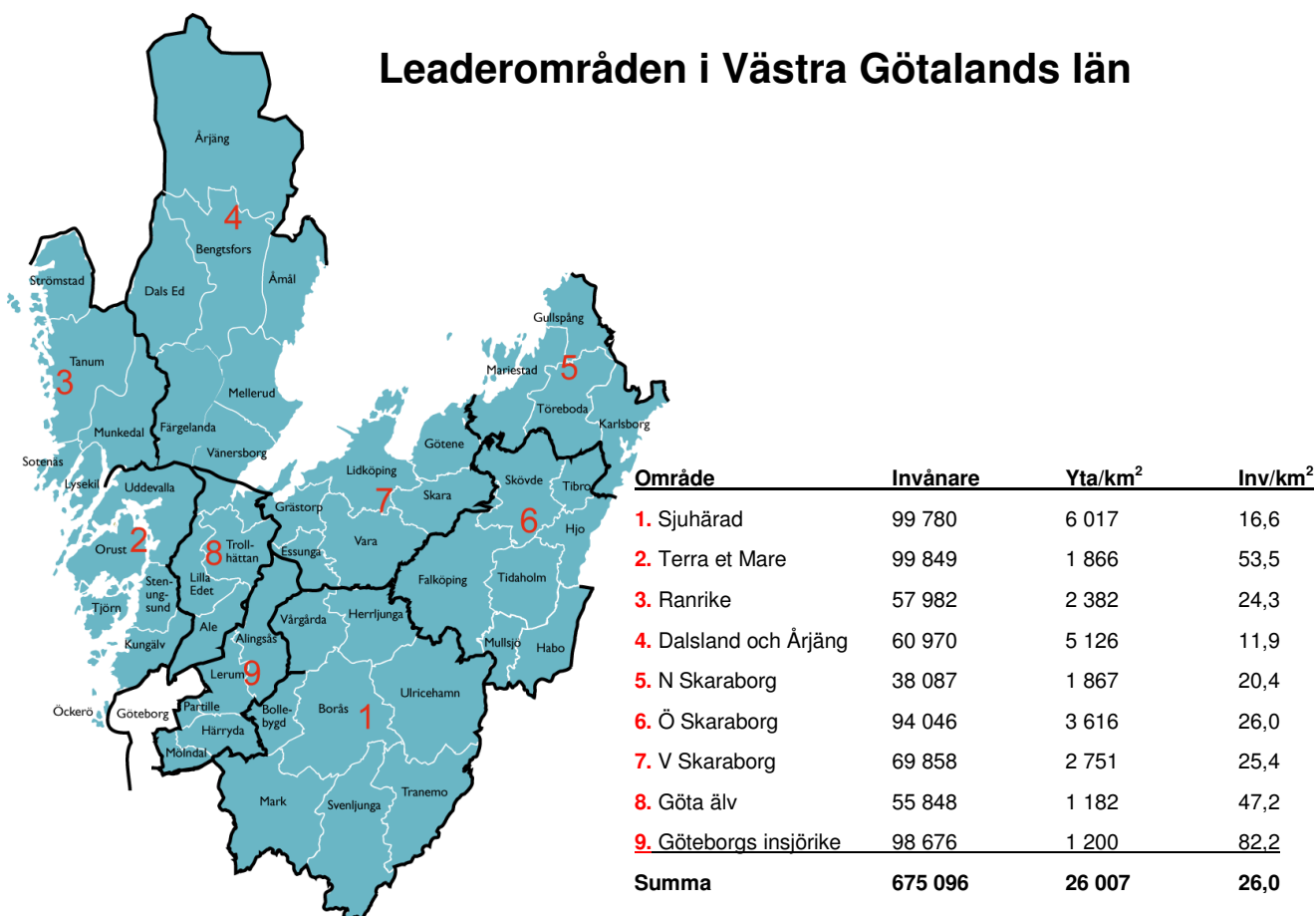
2.5 Planering för Leader

Fördelen med Leadermetoden är att den kopplar samman lokal kunskap med samhällets målsättningar - underifrånperspektiv möter uppifrånperspektiv. Genom att utvecklingsstrategin tas fram genom lokalt deltagande och med lokalt inflytande fångas gräsrotskunskap upp. Detta ger en helhetssyn på landsbygdsutveckling och en förankring över sektorsgränser. Genom att LAG-gruppen själv beslutar om åtgärder stannar ansvaret kvar i Leaderområdet. Avståndet mellan beslut och genomförande blir kort. Möjlighet finns till lokal och privat medfinansiering vilket ger ett större engagemang och goda förutsättningar för mer omfattande projekt.

Länsstyrelsens mål var vid stödperiodens inledning att hela länets landsbygd skulle täckas av 8-10 Leaderområden vid utgången av år 2008. Som framgår av nedanstående tabell och karta beräknas 651 000 av länets 743 000 landsbygdsboende, motsvarande 88 %, ingå i något av de nio leaderområden som bildats vid slutet av år 2008. Anledningen till att inte alla landsbygdsboende ingår i Leaderområden är i första hand att ett Leaderområde inte får omfatta mer än 100 000 invånare. Flera av de större områdena, exempelvis Sjuhärad, har därför vid avgränsningen tvingats lämna en del tätortsnära landsbygd och mindre tätorter utanför området.

Färgelanda kommun bestämde sig från början att inte medverka i Leader men är sedan hösten 2009 med i leaderområdet Dalsland och Årjäng. Kommunerna Habo och Mullsjö i Jönköpings län kommer om inget oförutsett inträffar att under våren 2010 komma med i leaderområdet Östra Skaraborg.

I slutet av februari 2010 har de nio leaderområdena fattat beslut om projektstöd på totalt 80 mnkr till 170 projekt. Tillgängligt belopp för projektstöd inom Leader är 239 mnkr. Till detta kommer annan offentlig medfinansiering samt privat och ideell finansiering.

3. Indikativ budget och fördelning mellan axlar och åtgärder åren 2007-2013, belopp i mkr.

Åtgärds- kod	Förklarings- text	Budget		Beslutade pengar per 30/11 2009
		2007-2013 inkl. nya medel 2010	Varav nya me- del 2010	
Axel 1				
111 jbr	Kompetensutveckling axel 1 och 2	135,0	36,0 ¹	92,5
111 skog	Kompetensutveckling i skogsbruket	422,0 ²	108,0 ²	12,0 ²
112	Startstöd	66,0		28,0
121	Modernisering	492,0	72,0 ³	188,0
123	Högre värde, förädling	63,0		22,0
124	Samarbete för utveckling av nya produkter mm	6,5		0,0
125	Infrastruktur	10,5		3,5
	Summa axel 1, exkl 111 skog	773,0	108,0	334,0
Axel 2				
214/216	Utvald miljö jordbruk	140,8	80,0 ⁴ 35,8 ⁵	51,0
227 skog	Bevara och utveckla skogens mångfald	13,4		0,3
227 skog	Öka arealen ädellövskog	4,3		0,5
	Summa axel 2, exkl 227 skog	140,8		51,0
Axel 3 ⁹				
311	Diversifiering	56,0		27,5
311	Diversifiering Biogas	300,0 ⁶	100,0 ⁶	3,5
312	Affärsutveckling i mikroföretag	103,8	5,8 ⁷	59,5
313	Främjande av turistnäringen	76,0		46,5
321	Grundläggande tjänster	40,2	17,7 ⁸	10,5
322	Utveckling av byar	25,5		5,5
323	Natur- och kulturarvet	5,0		2,0
331	Kompetensutveckling axel 3	64,9	3,9 ⁷	52,5
341	Utbildning LAG	1,5		1,5
	Summan axel 3, exkl 311 biogas	372,9	27,4	205,5
Axel 4 ¹⁰				
411	Leader 1 (axel 1)	10,1		
412	Leader 2 (axel 2)	47,0		
413	Leader 3 (axel 3)	124,3		
421	Leader samarbetsåtgärd	10,1		
431	Leader driftsåtgärd	47,8		
	Summa Leader	239,3		80,0

- 1) Matlandet samt klimat och vattenkvalitet inom "Greppa näringen"
- 2) Nationell budget. Beslutade pengar är länsbeslut inkl nationella ansökningar från LRF och Skogsstyrelsen.
- 3) Förnyelsebar energi, klimat och modernisering av mjölksektorn
- 4) Nationell budget för anpassade skyddszoner, rovdjursstängsel och reglerbar dränering som länsstyrelserna kan avropa hos Jordbruksverket.
- 5) Anläggning av våtmarker, mångfaldstråda och stängsel mot rovdjur. Budget avsatt för VG län enligt SJV's senaste fördelningsnyckel.
- 6) Förnyelsebar energi: Nationell budget avsatt som länsstyrelserna kan avropa hos Jordbruksverket.
- 7) Matlandet. Övrig offentlig medfinansiering för 312 och 331 är inberäknad i åtgärd 312.
- 8) Bredband, länstilldelning t o m 30 november 2010, Därefter finns ytterligare 126 mkr i nationell budget som länsstyrelserna kan avropa från Jordbruksverket.
- 9) Beloppen inom axel 3, förutom 311 biogas, är inkl övrig offentlig medfinansiering. Budget enligt schablon och beslutade pengar med faktisk medfinansiering.
- 10) Budgeten är beräknad på att 100% blir fördelat enligt SJV's senaste fördelningsnyckel.

4. Åtgärden kompetensutveckling

En kontinuerlig information och höjning av den allmänna kunskapsnivån underlättar företagets anpassning till nya förutsättningar. Kompetensutveckling är en framgångsfaktor för att de samlade målen i landsbygdsprogrammet ska kunna uppnås. Den är också viktig för att stärka företagets miljöanpassning, konkurrenskraft och utvecklingsförmåga. Rådgivningen spelar en viktig roll för att hålla anslutningen till miljöstöden på en hög nivå.

Kundanpassad, efterfrågad och målstyrd

Målet för all kompetensutveckling i Västra Götalands län är att den ska ge kunskap som är till nytta för företagen och kan bidra till samhällsutvecklingen. Den ska vara efterfrågad och anpassad till företagarnas behov. Det finns också behov av rådgivning och information inom områden i landsbygdsprogrammet som samhället vill föra ut och förstärka t.ex. företagsutveckling, miljömål, jämställdhet och integration.

För att fånga in önskemål och behov av kompetensutveckling har samråd hållits och kommer att hållas med målgrupperna och de aktörer som verkar inom programmet. Behoven kanaliseras även via enkäter och utvärderingar som görs i samband med kurser och enskild rådgivning. Vid samråden diskuteras även prioriteringar inom och mellan målområdena. Resursernas fördelning mellan målområdena diskuteras med partnerskapet.

Nya deltagare

Ett brett program med många inriktningar där bl.a. företagsutvecklingen får stort utrymme har visat sig locka många deltagare. Riktade inbjudningar till nya målgrupper liksom ökat nätverksbyggande leder till att nya människor blir intresserade. Spridning via lantbrevbärlinjer, som når alla landsbygdsbor, liksom anordnande av temadagar och inspirationsdagar fångar också nya kundgrupper.

Avgifter

Att kombinera kostnadsfri och avgiftsfinansierad kompetensutveckling ger möjligheter att erbjuda ett bredare utbud av efterfrågade aktiviteter. Att ta ut avgift höjer kraven på både utförare och mottagare samtidigt som rådgivningen får ökad "dignitet". Aktiviteter som delvis finansieras med avgifter är kurser, studieresor och enskild rådgivning med inriktning på konkurrenskraft. Riktad miljörådgivning kommer även fortsättningsvis att vara kostnadsfri för företagaren liksom flertalet övriga aktiviteter i kompetensutvecklingsprogrammet.

Valet av utförare

I Västra Götalands län anlitar Länsstyrelsen ett stort antal upphandlade aktörer för kompetensutveckling inom pågående program. Det gäller främst för enskild rådgivning inom Greppa Näringen och för annan miljörådgivning. Därutöver finns aktörer som beviljats projektstöd för att anordna kompetensutveckling. Företagarna kan även själva söka företagsstöd för kompetensutveckling och göra aktiva val av vilken organisation man vill anlita.

Särskilt prioriterade områden

Utifrån efterfrågan från enskilda företagare, resultat av enkäter och kursutvärderingar samt samråd med landsbygdens aktörer och de mål som sätts upp i landsbygdsprogrammet prioriteras följande områden för kompetensutveckling:

• *Företagsutveckling och sysselsättning*

Kompetensutvecklingsinsatser som förstärker andra insatser i landsbygdsprogrammet kommer att vara prioriterade. Särskilt gäller detta med koppling till företagsstöd och projektstöd. Ökad kunskapsuppbyggnad hos de företag som är i investerings- och utvecklingsfas stärker konkur-

renskraften och skapar sysselsättning. Företagarna kan även söka stöd för egen kompetensutveckling.

- *Miljö, klimat och landskap*

Minskat antal betesdjur och ökad igenväxning innebär att det finns ett stort behov av skötsel och röjning av betesmarker. En ökad och breddad rådgivning om skötsel av betesmark, betesdjur och kulturmiljöer så att miljömålen och målet om ett öppet, aktivt och tillgängligt odlingslandskap uppfylls kommer att prioriteras.

Möjligheterna att öka den ekologiska produktionen ytterligare är stora, särskilt i länets slättbygder. Fortsatt kompetensutveckling för att öka andelen och mängden ekologiska produkter är prioriterad.

Klimatfrågan kommer att prioriteras under återstoden av programperioden. I huvudsak kommer det att ske som enskild klimatrådgivning inom Greppa Näringen där alla ska uppmanas att ta del av rådgivningen. Rådgivarfortbildningar inom klimat kommer att initieras inom länet. Utbildning och rådgivning inom ekodrivning och energieffektiv odling kommer fortsätta.

Växtnäringsläckaget till Västerhavet har minskat men än återstår mycket innan jordbrukets mål på en minskning med 1920 ton kväve per år är uppnått år 2010. Kompetensutveckling prioriteras i avrinningsområden inom åtgärdsprogrammen i vattendirektivet och Baltic Sea Action Plan. Fortsatt arbete med rådgivningsprojektet Greppa näringen är prioriterat.

- *Företagsutveckling och mikroföretagande*

Det finns stora möjligheter i Västra Götalands län att skapa företagande, tillväxt och innovation på landsbygden. Rådgivning, utbildning och skapande av företagstillväxt kommer att vara en viktig faktor för att bidra till ett hållbart utnyttjande av landsbygdens resurser. Kompetensutveckling som stärker insatser genom projektstöd och företagsstöd är prioriterad liksom utbildning inom småskalig livsmedelsförädling och rådgivning samt mentorskap för kvinnliga företagare i projektet Grogrund.

- *Skogliga åtgärder*

Skogsstyrelsen delar in den skogliga kompetensutvecklingsåtgärden i två delar;

1. Kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagets konkurrenskraft.
2. Rådgivningsinsatser som kompletterar stöden till skogen inom axel 2, *Bevara och utveckla skogens mångfald och Öka arealen ädellövskog.*

5. Åtgärden utvald miljö inom axel 2

Syftet med ”utvald miljö” är att bevara och förstärka landskapets natur-, kultur- och rekreativvärden. Stöd inom utvald miljö lämnas som miljöersättning eller som miljöinvestering. Miljöersättningar inom utvald miljö är ett komplement till de generella miljöersättningarna med 5-åriga åtaganden i betesmarker och slätterängar eller i natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Miljöersättningen inom utvald miljö hanteras som ett 5-årigt åtagande med årlig ansökan om utbetalning genom SAM-blanketten.

För miljöinvesteringar kan ersättning lämnas antingen för faktisk kostnad eller med fast ersättning beroende på ersättningsform. Maximala ersättningsnivåer för miljöersättningar och miljöinvesteringar med fast ersättning regleras i förordningen för landsbygdsutvecklingsåtgärder.

En separat plan upprättas för åtgärder inom utvald miljö.

Följande åtgärder inom utvald miljö tillämpas inom länet

- Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker
- Bete och slätter på svårtillgängliga platser
- Anläggning och restaurering av våtmarker
- Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden
- Restaurering av betesmarker och slätterängar
- Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet
- Skötsel av landskapselement med särskilda värden
- Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet
- Bränning
- Mångfaldsträda
- Rensning av våtmark
- Anpassade skyddszoner
- Reglerbar dränering
- Stängsel mot rovdjur
- Damm som samlar fosfor

Av dessa har följande åtgärder identifierats som angelägna.

Ersättning för skötsel av mosaikbetesmarker samt bete och slätter på öar i kust- och Vänerskärgården

Kustbetena utmed Västkusten ingår i områden som till stor del är klassade som riksintresse för friluftsliv, naturvård och kulturmiljövård. Denna kombination ger unika möjligheter att förutom bevara och förstärka de höga naturvärdena även öka sysselsättningen inom lantbruksföretagande och turism.

Åtgärder som är angelägna inom utvald miljö utgörs dels av ersättningen för specialklassen mosaikbetesmarker samt ersättning för att hålla betesdjur på öar utan fast landförbindelse. Idag hävdas ca 3 200 ha mosaikbetesmark. Utöver detta finns ca 1 000 ha (företrädesvis på öar) som efter restaurering/återupptagen hävd mm kan tillkomma. Betesdrift på ca 150- 200 öar utmed bl.a. västkusten är idag angelägna att vidmakthålla. Betesarealen på dessa öar uppgår till ca 2 000 ha.

Anläggning och restaurering av våtmarker samt dammar som samlar fosfor

Kustområdet i Västra Götalands är ett mycket känsligt med vikar och fjordar som påverkas negativt även av små mängder av kväve och fosfor. Vidare har kväveläckaget via Vänern stor påverkan på västerhavet. Sedan några år omfattas större delen av länet av områden som räknas som känsliga enligt nitratdirektivet.

Miljömålet ”anläggning och återställande av våtmarker” för Västra Götaland är 3 000 ha fram till år 2010. I dagsläget har drygt 1 000 ha anlagts.

Statusklassningen av vattenförekomster, som skett inom ramen för vattendirektivet, pekar på ett antal vattenförekomster där det finns behov av att minska fosforbelastningen. I dessa områden blir våtmarker som är effektiva i att ta hand om fosfor viktiga.

När det gäller våtmarker som har till huvudsyfte att minska övergödningen kommer länsstyrelsen att prioritera kostnadseffektiva våtmarker i områden som faller inom följande kategorier:

- Våtmarker som minskar belastningen av växtnäringsämnen till känsliga områden längs kusten
- Våtmarker som minskar det faktiska läckaget av kväve till västerhavet.
- Våtmarker som medför att God status enligt vattendirektivet kan uppnås

Prioriterat är våtmarker i kustzonen, i slättbygden och i avrinningsområden till vattenförekomster där statusen inte är tillräckligt god.

Det är mycket viktigt att de våtmarker, vars huvudsyfte är näringsreduktion, utformas så att de också tillgodoser målen med biologisk mångfald och kulturmiljövärden. Återskapande och restaurering av våtmarker är utifrån naturvårds- och kulturmiljösynpunkt att föredra framför nyanläggande.

När det gäller våtmarker vars huvudsyfte är att främja den biologiska mångfalden kommer länsstyrelsen att prioritera kostnadseffektiva våtmarker som faller inom följande kategorier:

- Stora våtmarker med minst 5 ha våtmarksyta
- Våtmarker som gynnar hotade arter.
- Våtmarker som gynnar hotade våtmarksbiotoper

De nya möjligheter som landsbygdsprogrammet ger från 2010 ökar förutsättningarna för att skapa rätt våtmarker på rätt plats. Till detta kan läggas möjligheten att öka nyttan av befintliga våtmarker genom restaureringsåtgärder.

Specialinsatser för landskapets natur och kulturmiljövärden, särskilt investeringar för ökad tillgänglighet och anläggning av beträddor

Anläggning av beträddor ser länsstyrelsen som ett viktigt komplement för att öka tillgängligheten för allmänheten i odlingslandskapet, särskilt i anslutning till befintliga eller planerade vandringsleder. Beträddor bör anläggas i samråd med byalag eller andra lokala organisationer för att få lämplig placering och utbredning samt förankring i bygden.

Restaurering av betesmarker och slätterängar

Slätterängar och hotade betesmarkstyper som skogsbete, ljunghed, alvar och mosaikbetesmarker prioriteras liksom stora värdefulla objekt. Av projekt med likvärdiga natur- och kulturvärden kan vid medelsbrist de prioriteras som bidrar till att öka konkurrenskraften hos lantbruksföretag som håller betande djur. I Västra Götalands län lämnas ersättning antingen i form av miljöersättning eller som miljöinvestering.

Stängsel mot rovdjur

Inom länets gränser fanns det vintern 2009/2010 fem områden med revirmarkerande varg. I fyra av dessa har det rapporterats om föryngring. Alla kommuner i Dalsland samt kommunerna Tanum, Munkedal, Uddevalla, Stenungsund, Kungälv och Lilla Edet i Bohuslän berörs av dessa vargrevir. Eftersom det är en viss dynamik bland vargreviren, där revir försvinner och nya uppstår, gäller det att hela tiden hålla sig uppdaterade om förekomsten av varg för att kunna bevilja och rikta insatsen till områden med aktuella vargrevir.

Vintern 2009/2010 fanns det 13 lodjursfamiljer spridda i länets skogsbygder. Det har noterats en ökning i södra delarna av länet.

Insatsen Stängsel mot rovdjur är viktig för att kunna hålla betande djur även i områden med stora rovdjur. Betande djur är en förutsättning för att miljömålet om ett rikt odlingslandskap ska nås och att en rik biologisk mångfald bevaras i odlingslandskapet.

Åtgärder inom utvald miljö som inte tillämpas inom länet

- Återuppbyggnad av trädgårdesgård i odlingslandskapet
Trädgårdesgårdar har historiskt sett inte varit vanligt byggnadsmaterial för hägnader inom Västra Götalands län. Insatsen för trädgårdesgårdar prioriteras därför inte. Särskilt intressanta insatser för trädgårdesgårdar bedöms kunna rymmas inom åtgärden Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövården.
- Restaurering och återskapande av alleéer
I en situation där prioriteringar måste göras har åtgärden ett litet intresse i länet. Särskilt intressanta objekt bedöms kunna få utrymme inom åtgärden Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövården.
- Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker
I en situation där prioriteringar måste göras har åtgärden ett litet intresse i länet. Däremot kan särskilt intressanta åtgärder liknande denna rymmas inom åtgärden Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövården. Exempel på områden där detta skulle kunna genomföras är inom kultur- och naturreservat och hembygdsgårdar.
- Åker för bevarande av hotade åkerogräs
Med hänsyn till problemet för enskilda att få tag i rätt frö och vikten av att garantera långsiktigheten ingår inte insatser för åkerogräs som en egen åtgärd inom utvald miljö i Västra Götalands län.
- Särskild höhantering på slätteräng
Åtgärden skulle kunna betyda mycket för hotade arter i länet men den höga kostnaden per ha och den lilla omfattning åtgärden skulle kunna få inom budgetramen, leder till att den inte prioriteras. Åtgärden bedöms som mycket svår att kontrollera. Man bör även nå långt med de möjligheter som finns att skriva särskilda villkor i åtagandeplanerna.
- Fågellåker
Endast en av insatserna i miljöersättning för naturfrämjande insatser på åkermark (utöver den nya insatsen Anpassade skyddszoner) prioriteras i länet. Insatsen Mångfaldsträda bedöms ha förutsättningar att ge den största miljönyttan i länet.
- (Särskild skötsel av fåbodbete, mjölkning vi fåbod samt röjning av stigar till samevis-ten är inte tillämpbara i länet)

Tabell över åtgärder inom utvald miljö som tillämpas i Västra Götalands län

Åtgärd	Ersättning	Enhet	Mål
Miljöinvestering enligt faktiska kostnader			
Anläggning och restaurering av våtmarker	100 000	genomsnitt kr/ha	440 ha + 127 ha
Damm som samlar fosfor	300 000	max kr/ha	35 ha
Restaurering av betesmarker och slåtter- ängar	18 000	genomsnitt kr/ha	355 ha
Specialinsatser för lantbrukets natur- och kulturmiljövärden	2 400 000	kr totalt	
Miljöinvestering med fast ersättning			
Restaurering av överloppsbyggnader	14 300	kr/st	435 st
Restaurering och återskapande av stenmur	320	kr/m	4000 m
Rensning av våtmark	900	kr/ha	120 ha
Reglerbar dränering	12 000	max kr/ha	2000 ha nationellt
Stängsel mot rovdjur	20	kr/löpmeter	250 ha
Miljöersättningar			
Mångfaldsträda	2000/2200	kr/ha	870 ha
Skötsel av landskapselement med särskilda värden	8 000 000	kr totalt	160 brukare
Bränning	600	kr/ha	250 ha
Bete och slåtter på svårtillgängliga platser	500	kr/ha	2500 ha
Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker	1 600	kr/ha	2900 ha
Restaurering av betesmarker och slåtter- ängar	3 600	kr/ha	260 ha
Anpassade skyddszoner	4 000	kr/ha	5000 ha nationellt

Övergripande principer för budget och prioritering av ansökningar inom utvald miljö

Länsstyrelsen har i en preliminär budget tidigare redovisat hur tillgängliga medel ska fördelas mellan åtgärderna inom utvald miljö. I de fall det inte finns ansökningar som utnyttjar det budgeterade beloppet för åtgärden kan medel omfördelas till en annan åtgärd där det finns ansökningar för större belopp än budgeterat. Fördelningen mellan åtgärder görs på årsbasis. Avstämning sker efter bedömningar utifrån löpande uppföljningar och prognos under året. Det budgeterade beloppet för en åtgärd kan överskridas om det tillkommer ytterligare medel eller om det blir pengar över från andra delar inom utvald miljö.

Prioritering av ansökningar

För ärenden som fyller kraven enligt prioriteringar och avgränsningar i bilaga 1 fattas beslut löpande upp till budgetens riktvärde för åtgärden. Vid medelsbrist kan ytterligare beslut fattas i de fall medel kan omfördelas från en annan åtgärd. Vid behov att prioritera inom åtgärden kan skyddade områden såsom Natura 2000-områden, naturreservat (även planerade) samt områden med förekomst av hotade arter som omfattas av åtgärdsprogram, komma att prioriteras. Detta görs då i samverkan områdesförvaltaren.

6. Samband mellan genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet och andra närliggande regionala strategier och program

Åtgärderna inom landsbygdsprogrammet utgör endast en del av de offentliga insatser som kommer landsbygden till del. För att öka programmets effektivitet är det därför väsentligt att andra program och insatser i länet kan samverka med landsbygdsprogrammet.

Västra Götalands län kommer under programperioden 2007 – 2013 att beröras av det operationella programmet för Mål 2 Västsverige Regional konkurrenskraft och sysselsättning (regionalfonden och socialfonden) samt av det nationella programmet för fiskerifonden. Vidare berörs länet av de gränsregionala programmen för Öresund-Kattegatt-Skagerrak och Sverige-Norge samt de transnationella programmen för Nordsjön respektive Östersjön. Länsstyrelsen bedömer att de tydligaste gränsytorna kommer att finnas mellan landsbygdsprogrammet, Mål 2 Västsverige och fiskerifonden.

Det operationella programmet för Mål 2 Västsverige har tilldelats 572 mnkr från den regionala utvecklingsfonden (ERUF) för perioden 2007-13. Inklusivt privat medfinansiering kommer programmet att omsluta ca 2000 mnkr. Insatser inom entreprenörskap och innovativt företagande, samverkansinitiativ och innovativa miljöer samt hållbar stadsutveckling prioriteras. Tydliga samverkansmöjligheter mellan landsbygdsprogrammet och Mål 2 Västsverige finns inom insatsområdena entreprenörskap och innovativt företagande. Målet är att utnyttja synergier och eliminera möjligheterna till dubbelfinansiering.

En viktig princip i tillväxtprogrammet för Västra Götalandsregionen är helhetssynen på stad-landfrågorna. Det finns därför ingen särskild målformulering för landsbygdsutveckling i tillväxtprogrammet. Landsbygdens utveckling anses främjad av såväl programmets struktur som innehåll. Detta synsätt präglar även Mål 2 - programmet för Västsverige.

För insatser som finansieras via Europeiska socialfonden inom Mål 2 har ett nationellt strukturfondsprogram tagits fram. Det övergripande målet för programmet är ökad tillväxt genom god kompetensförsörjning samt ett ökat arbetskraftsutbud. Utöver det nationella programmet har åtta regionala planer tagits fram. Västsveriges regionala plan ligger till grund för den verksamhet som ESF-rådet genomför i Västra Götalands och Hallands län. Totalt finns ca 372 mnkr tillgängliga för perioden 2007-13 exklusive medfinansiering. Tydliga samverkansmöjligheter finns mellan landsbygdsprogrammet och ESF-rådet vad avser kompetensutveckling. Samverkan behövs även för att motverka pojkars och flickors traditionella yrkesval inom jord och skogsbruk och för att öka andelen människor med utländsk bakgrund i primärproduktionen.

Den Europeiska fiskerifonden (EFF) innehåller fem insatsområden:

- anpassning av gemenskapens fiskeflotta
- vattenbruk, insjöfiske, beredning och saluförande av fiske- och vattenbruksprodukter

- åtgärder av gemensamt intresse
- hållbar utveckling i fiskeområden
- tekniskt stöd.

Varje EU-land skall utarbeta ett operativt program för perioden 2007-13. Enligt preliminära beräkningar kan Sverige maximalt få 495 mkr under programperioden till den svenska fiskerifonden. Hela Sverige kommer att omfattas av ett program. Insatsområdet för hållbar utveckling i fiskeområden är nytt och kan användas som komplement till åtgärder i andra fonder och program. Västra Götaland berörs av fyra fiskeområden : Norra Bohuslän, Södra Bohuslän, Vänerskärgården med Kinnekulle och Vättern. Fiskerifonden har endast möjlighet stödja fiskeristiskt företagande och annan eko- och naturturism i de utvalda fiskeområdena. Ett fiskeområde kan samtidigt också vara ett Leaderområde. I länet för övrigt får bidrag till fiske-, eko- och naturturism sökas ur landsbygdsprogrammet.

Fiskerifonden kan stödja investeringar i beredning och saluförande av fiskeri- och vattenbruksprodukter. Prioritet ska ges till småskalig livsmedelsberedning. Här finns uppenbara synergieffekter med det centrum för småskalig livsmedelsförädling som byggts upp med stöd av Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen.

Företag med verksamhetsställen inom det nationella stödområdet kan få företagsstöd och selsättningsbidrag. I Västra Götalands län ingår kommunerna Åmål, Bengtsfors, Dals-Ed, Färgelanda, Mellerud, Gullspång, Töreboda, Karlsborg och Mariestad i det nationella stödområdet. Västra Götalandsregionen har härutöver möjlighet att lämna regionalt bidrag till företagsutveckling. Bidraget till företagsutveckling lämnas till små- och medelstora företag. Länsstyrelsen behöver samverka med Västra Götalandsregionen om de företagsstöd som handläggs av regionen för att utnyttja stödformerna optimalt och för att undvika dubbelfinansiering.

Samverkan med Västra Götalandsregionen behövs även kring insatsområden som kan stödjas via tillväxtprogrammet, exempelvis turism, kvinnors företagande, IT-infrastruktur, skärgården och den maritima sektorns utveckling, energifrågor, kompetensutveckling och kommersiell service.

Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen har sedan länge haft en samverkansgrupp för landsbygdsfrågor. Länsstyrelsen har tagit initiativ till att utöka denna grupp med företrädare för Nuteks och Svenska ESF-rådets regionala enheter i Västsvetrike samt med företrädare för Fiskeriverket. Gruppen håller regelbundna samråd och underlättar arbetet med att förhindra dubbelfinansiering.

7. Samordning, förankringsprocess och partnerskap

Länsstyrelsens arbete med det nya landsbygdsprogrammet startade redan i januari 2006, genom inrättandet av en styr- och referensgrupp, för genomförandet av en landsbygdsanalys för Västra Götalands län. Grupperna bestod i huvudsak av företrädare för organisationer som sedermera kom att ingå i partnerskapet för landsbygdsprogrammet.

Länsstyrelsen har tagit fram länets genomförandestrategi i ett brett partnerskap med inbjudna deltagare från följande organisationer: LRF, kommunförbunden, Västra Götalandsregionen, länsbygderåden, Ekologiska Lantbrukarna Väst, hushållningssällskapen, SLU Skara, Företagarna i Västra Götalands län, Arbetsförmedlingen, Västsvenska Turistrådet, Länsavdelningen Svenska Naturskyddsföreningen, Skogsstyrelsen, representant för småskaliga livsmedel, re-

presentant för landsbygdsturism, representant för hästnäringen, representant för förnyelsebar energi och representant för Leader.

Partnerskapet träffas 2-3 gånger per år med länsöverdirektören som ordförande. Partnerskapet är inte beslutande men har en viktig funktion av bollplank och rådgivande grupp till Länsstyrelsen vid arbetet med landsbygdsprogrammet. Partnerskapet förses med beslutsunderlag i god tid före sammanträdena. Vid sammanträdena redovisar Länsstyrelsens personal genomförd verksamhet och aktuella förslag till justeringar och kompletteringar av genomförandestrategin. Principiellt viktiga frågor diskuteras i mindre grupper innan de tas upp i plenum. Partnerskapets synpunkter har varit viktiga särskilt vid prioritering inom och mellan åtgärder.

För att tillvarata underifrånperspektivet har Länsstyrelsen bjudit in till förankringsmöten vid drygt ett 40-tal tillfällen med olika tematiska inriktningar. Vidare har Landsbygdsenhetens informationstidskrift "Jordbiten" informerat om att enheten har en brevlåda för synpunkter via E-post. Dessutom har Länsstyrelsen deltagit i ett antal förankringsmöten som har initierats av externa organisationer.

Skogsstyrelsen har i länet bildat en referensgrupp för skogliga frågor inom landsbygdsprogrammet. I gruppen ingår representanter från LRF, Södra, VIDA, Sydved, WWF och Skog och Trä i Väst.

Uppdatering av strategin i november 2009

Den 3 november genomfördes en gemensam hearing. Inbjudna var Partnerskapet, nyckelhandläggare för stöd och kompetensutveckling vid länsstyrelsen Landsbygdsenhet och referenspersoner från länsstyrelsens enheter för Kulturmiljö, Vattenvård, Naturvård och Miljöskydd. Syftet var att presentera förutsättningarna för uppdateringen och samla in förslag.

Därefter har förslagen analyserats och förts in i dokumentet. Ytterligare synpunkter har behandlats fram till att det slutliga förslaget presenterades för partnerskapet den 3 december. Justeringar gjordes efter mötet innan förslaget lämnas till Jordbruksverket.

8. Uppföljning och indikatorer

Det nationella programmet ska följas upp med olika målsatta indikatorer som kommer att samlas in av Jordbruksverket. Arbetet med detta pågår. Insamlingen av indikatorer tar mycket tid för länsstyrelserna.

9. Informationsåtgärder

Inom axel 1, 2 och 3 har Länsstyrelsen som Skogsstyrelsen sedan tidigare fungerande informationskanaler. Länsstyrelsen har sin hemsida, tidskriften *Jordbiten* och infobladet *Landsbygdsbladet* och Skogsstyrelsen sin hemsida och tidskriften *SkogsEko*. Även LRF:s och hus hållningssällskapens kanaler utnyttjas. En strävan är att informationsinsatserna ska samordnas.

Länsstyrelsen har tillsammans med Jordbruksverket, Glesbygdsverket och Leaderplusnätverket hållit välbesökta informationsmöten om Leader i länet. Målgruppen var alla som är eller kan bli intresserade av Leader och landsbygd, framför allt den ideella sektorn som föreningar och liknande. Övriga Leaderintressenter som kommuner, länsbygderråd m.fl. har in-

formerat vid olika samrådsmöten runt om i länet och vid ett flertal direktkontakter med de fyra kommunförbunden.

Så gott som årligen genomför Länsstyrelsen samråd med LRF ett 30-tal informationsmöten för lantbrukare runt om i länet när det gäller miljöersättningar, SAM-Internet, tvärvillkor med mera. Under dessa möten, som vanligen genomförs i februari-mars, presenteras också huvudragen i landsbygdsprogrammet. För att nå målgrupper som är nya i programmet har genomförs tematiska informationsträffar tillsammans med bl.a. LRF och länsbygderåden på ett flertal platser i länet. Ytterligare informationsinsatser planeras för att matcha landsbygdens efterfrågan.

Ett stort arbete behöver göras för att snabbt informera om de nya medlen i landsbygdsprogrammet, mest bråttom är det för bredbandspengarna. Arbetet kräver närkontakt med kommuner, Västra Götalandsregionen och lokala aktörer. På grund av omfattningen bör delar av detta finansieras med projektmedel.

En stor bredd i informationsarbetet för att föra ut de nya satsningarna kommer att eftersträvas. Syftet är att nå målgruppen såväl direkt som indirekt. En viktig komponent är att utnyttja Länsstyrelsen hemsida intensivare från och med 2010.

10. Organisation för genomförandet av programmet

Länsstyrelsens ansvarsområde

Samarbetet med Västra Götalandsregionen inom landsbygdsområdet har intensifierats under inledningen av programperioden och samverkansformer har inrättats för att få ett forum för effektivt samråd kring de behov som uppstår i dels enskilda stödärenden men också kring behov av gemensamma strategiska insatser och medfinansiering.

Länsstyrelsen har tagit initiativ till en ökad samverkan med Fiskeriverket och Mål 2 Västsverige (ERUF och ESF) för att skapa synergieffekter mellan programmen. Ett programkansli inrättades på Länsstyrelsen under 2007 i syfte att hålla samman programmet. Programkansliet svarar för kommunikation och information med aktörer, regionala myndigheter, organisationer och kommuner och för att organisera ett regionalt leadernätverk. Under de två inledande åren har den dominerande uppgiften varit information, stöd och utbildning för att få till stånd de 8-10 leaderområden som Länsstyrelsen och partnerskapet planerade för.

Även i övriga delar har landsbygdsprogrammet gett anledning till justering av organisationen för att nå målet om fullt utnyttjande av tillgängliga medel. Under de två inledande åren visar Jordbruksverkets statistik att Länsstyrelsen i Västra Götalands län har varit bland de mest effektiva när det gäller att fatta beslut, men frågan är hur långt de finansiella resurserna för handläggning räcker under perioden 2009 -2013.

Företagsstöd och projektstöd

Det nya landsbygdsprogrammet erbjuder, i jämförelse med förra programperioden, en större mängd åtgärder som riktar sig mot en betydligt bredare krets av sökanden inom företagsstöd och projektstöd, men handläggningsrutinerna skiljer sig inte åt på något dramatiskt sätt. Där emot är de ekonomiska ramarna att besluta om mycket större. Under den förra programperioden beslutades årligen i genomsnitt om 41 miljoner kronor inklusive moduleringspengar. Under innevarande programperiod är motsvarande belopp ca 3 gånger så stort, eller 112 miljoner kronor. Eftersom takbeloppet i företagsstöden har höjts och stödet till restaurering och anläggning av våtmarker har fördubblats, så kommer inte antalet beviljade ansökningar att bli tre gånger fler. En översiktlig analys av inneliggande ansökningar pekar på att antalet i det

nya programmet kommer att öka med ca 70 %. Under föregående programperiod gick det i genomsnitt åt 13 900 timmar/år för motsvarande stödformer. Då dessa stöd kräver omfattande handpåläggning blir det omöjligt att pressa igenom det antal beslut som krävs inom ramen för nuvarande antal medarbetare. Fler ansökningar enligt ovanstående innebär ytterligare handläggningstid inklusive besiktningar om ca 9 700 timmar/år.

Utvald miljö – regionalt kompletterande insatser

Utvald miljö innehåller dels åtgärder som skall handläggas som företags/projektstöd enligt ovan dels kompletterande insatser som skall ansökas om, där det förutom prioriteringar och handläggning krävs fältbesök. Någon form av plan skall upprättas för varje ärende. Beviljade ansökningar kan kommande år resultera i ett avtal om femårsåtaganden. En väsentlig del av ramen hanteras redan under 2007 för stöd till mosaikbetesmarker. För 2009-2013 beräknas tidsåtgången till 2 400 timmar/år.

Leader, samordning med Västra Götalandsregionen och andra finansiärer

I Västra Götalands län har bildats nio leaderområden. När Färgelanda kommun anslutit sig kommer alla länets 49 kommuner att medverka i något av dessa områden. För att understödja bildandet och vara ett stöd för ”skrivargrupperna” organiserade Länsstyrelsen ett programkansli för åren 2007-2008. Utifrån erfarenheter från de tre leaderområden som var verksamma i den förra programperioden och Jordbruksverkets preliminära bedömningar, beräknar Länsstyrelsen att få handlägga och besluta ett stort antal projektansökningar under innevarande programperiod. Två andra viktiga uppgifter för programkansliet var dels att se till så att inga åtgärder dubbelfinansieras med hjälp av andra EU-medel och dels att i samverkan med Västra Götalandsregionen koncentrera medfinansieringen inom Axel 3 till större utvecklingsprojekt. Beräknad resursåtgång till ovan beskrivna arbetsuppgifter är 2 400 timmar/år. Programkansliets arbetsuppgifter har sedan 2009 integrerats med länsstyrelsens övriga arbete med landsbygdsprogrammet.

Länsstyrelserna ska dessutom granska rekvisitionerna för leaderprojekten. För denna insattillkommer 400 timmar under 2008 och därefter successivt upp till 3 400 timmar årligen under resterande del av stödperioden.

Effektiviseringar

Länsstyrelsen har under åren 2007 och 2008 analyserat flertalet handläggningsprocesser för stöden inom Landsbygdsprogrammet och räknar med att ovanstående beskrivna resursbehov kan minska med 4-6 % årligen. Det är något mer än kalkylerade kostnadsökningar.

Ekonomiska förutsättningar

Organisation i all ära, men en förutsättning för ett framgångsrikt och kundorienterat genomförande av landsbygdsprogrammet är att tillräckliga ekonomiska resurser tillförs länsstyrelserna via anslag kopplade till uppgiften. Den extra resurs som hittills har anvisats är TA-medel som totalt uppgår till ca 72 Mnr/år. Dessa har dock kommit att bli utspädda i den meningen att de också förväntas täcka länsstyrelsernas dramatiskt ökade kostnader p.g.a. höjda kontrollfrenskvenser, ny betesmarksdefinition, kontroll av stödrätter, konsekvenser av det automatiska riskurvalet, arbetet med åtagandeplaner med mera. Utnyttjandet av TA-medel har också varit framgångsrikt, vilket innebär att de minskar med sin nuvarande utformning under resterande programperiod.

Länsstyrelsen vill i sin genomförandestrategi för resterande del av programperioden varna för att tilldelade budgetanslag inte kommer att räcka för att nå målet att utnyttja tillgängliga medel i Landsbygdsprogrammet för utveckling av landsbygden i Västra Götalands län.

Skogsstyrelsens ansvarsområde

Skogsstyrelsen bereder och fattar beslut om åtgärderna *Kompetensutveckling* för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft inom axel 1 samt *Bevara och uveckla skogens mångfald* och *Öka arealen ädellövskog* inom axel 2. Framtagande av föreskrifter, informationsmaterial och utvärdering hanteras nationellt. Förslag till beslut tas fram av ett beredningsråd med extern medverkan. En viktig del i beslutsprocessen är hur väl ansökan stämmer med berörda läns genomförandestrategier. Handläggning av ev. ansökningar som hamnar i gränslandet mellan Skogsstyrelsens och Länsstyrelsens ansvarsområde behandlas i samråd innan beslut fattas.

11. Utbildningar för genomförandet av programmet

Länsstyrelsen är fullt på det klara över att det är en framgångsfaktor att utbilda blivande projektägare och stödmottagare i hanteringen av stödansökningar, rekvisitioner, slutrapporter och andra redovisningar. Hur utbildningarna skall genomföras kommer Länsstyrelsen att besluta om när ansökningshandlingar, författningstexter och organisatoriska frågeställningar är klargjorda. Under 2009 har utbildningar av projektägare i rutiner för rekvisitioner och uppföljningar att påbörjats.

12. Finansiering av axel 3

Västra Götalandsregionen har beslutat att under perioden 2007-2008 delta i finansieringen av åtgärderna inom axel 3 med 19,4 Mnkr. En fortsatt medfinansiering från regionen är nödvändig även under åren 2009-13 för att kunna få full utväxling på programmet. Denna medfinansiering kan beräknas till ca.11 Mnkr årligen. För tillkommande bredbandspengarna kan även kommunal medfinansiering behövas.

Bilaga 1 Genomförandeplan för perioden 2007-2013

Målen för respektive insats gäller för hela programperioden

Axel 1. Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogbrukssektorn

Kompetensutveckling inom Jordbruket. Åtgärdskod 111,
Budget: 135,0 Mnkr för 2007-2013

Målområde Rikt odlingslandskap	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 3,2
Mål Öka kunskapen om skötsel av odlingslandskapet så att de regionala miljömålen uppfylls. Inspirera till ett öppet, aktivt och tillgängligt landskap. Lantbrukarna ska ha kunskap så att de klarar att uppfylla sina åtaganden inom miljöersättningarna.		
Länets prioriteringar Skötselråd till de mest hotade naturtyperna slåtteräng, mosaikmarker, skogsbete och ljunghedar. Jordbruksföretagen utbildas för att se möjligheterna i landskapsskötsel som del av sin produktion på ett sätt som ger allmänheten tillgång till, och möjlighet att utnyttja, det öppna odlingslandskapet. Råd om skötsel av kulturbärande landskapselement och överloppsbyggnader.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Insatserna ska samordnas med och komplettera utvald miljö. Kompetensutvecklingen skall ske i samverkan med andra målområden, som ökad konkurrenskraft, bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden med flera.		

Målområde Ingen övergödning	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 1,9 + 4,4 + 2,4 Mnkr miljöskattemedel per år (2009 och 2010)
Mål Övergripande mål är att få åtgärder genomförda som minskar utsläpp av fosfor och kväve enligt vattendirektivet och minskar belastningen till västerhavet.		
Länets prioriteringar Utökad rådgivning inom Greppa Näringen och annan rådgivning med målsättning att minska övergödningen med bibehållen eller utvecklad produktion. Uppsökande rådgivning inom åtgärdsprogram för vattendirektivet och BSAP. Uppsökande rådgivning för att placera våtmarkerna på rätt ställe. Ökad anslutning till miljöersättningarna.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan kommer att ske mellan målområdena i kompetensutvecklingen för att få till en ekonomisk och ekologisk helhet inom företagandet och i produktionen. Kopplingen kommer att vara stark mellan kompetensutvecklingen till de olika företags- och projektstöden och till förekommande miljöersättningar.		

Målområde Giftfri miljö	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 0,9
Mål Minska hälso- och miljöriskerna med kemiska bekämpningsmedel. Höja kunskapsnivån om läckage och hur det kan förhindras.		
Länets prioriteringar Fortsatt rådgivning inom Greppa Näringen. Fortsatt rådgivning om hantering och behovsanpassad användning av bekämpningsmedel. Verka för hög andel biologisk bekämpning inom framförallt trädgård. Verka för hög anslutning till de nya miljöersättningarna		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan mellan målområdena i kompetensutvecklingen för att få till en ekonomisk och ekologisk helhet inom företaget och landskapet. Kopplingen av kompetensutvecklingen till de olika företags- och projektstöden kommer att vara en viktigt del liksom till förkommande miljöersättningar.		

Målområde Begränsad klimatpåverkan	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 1,2 + 2,0
Mål Minskad klimatpåverkan genom minskade klimatgasutsläpp från jordbruket i kombination med en ökad produktion av bioenergi. Ökad kunskap om metan- och lustgasproblematiken.		
Länets prioriteringar Klimatrådgivning inom Greppa näringen där alla medlemmar ska uppmanas att delta. Ge utbildningar och rådgivning om bioenergiproduktion från åkermark och biogasproduktion på gårdsnivå. Ge utbildning och information om lantbrukets klimatpåverkande gaser. Initiera klimatutbildning av rådgivare i länet.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan mellan alla målområdena i kompetensutvecklingen för att få ökad klimatkunskap inom företagandet och produktionen. Kopplingen kommer att vara stark mellan kompetensutvecklingen, företags- och projektstöden och miljöersättningarna.		

Målområde Ekologisk produktion	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 2,0
Mål 20 % certifierad ekologisk odling år 2010 och därefter ytterligare ökning. Markant ökning av den certifierade produktionen av mjölk, ägg och kött från idisslare. Konsumentperspektiv på produkterna. Kraftig ökning av den certifierade produktionen av griskött och matfågel.		
Länets prioriteringar Ökad ekologisk odling i slättbygderna. Ökad ekologisk produktion av mjölk, ägg, nötkött-, lamm-, och griskött samt trädgårdsprodukter. Hög kvalitet på de ekologiska produkterna.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkar med övriga målområden inom kompetensutveckling och med landsbygdsutveckling inom axel 3 för att få en ekonomisk och ekologisk helhet. Samverkar med miljöersättning inom axel 2.		

Målområde Djurens välfärd	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 0,9
Mål Bibehålla och öka den goda djurväl-färden som bidrar till konkurrenskraftigt företagande. Ökad samverkan mellan djurskyddsinspektörer och andra som arbetar med lantbrukets djur. Ökat arbete med förebyggande djurväl-färdsåtgärder.		
Länets prioriteringar Verksamhet som bidrar till god lönsamhet, bra arbetsmiljö och samtidigt god djurväl-färd. Fortsatt arbete med förebyggande åtgärder bla. genom att visa på goda exempel för respektive djurslag. Att nå nya deltagare genom nätverksbyggande med djurskyddsinspektörer, distriktsvete-rinärer, LRF:s bondestödjare och rådgivare		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan mellan alla målområdena i kompetensutvecklingen för att få till ekonomisk, ekologisk och social helheten inom företaget och landskapet. Koppling mellan kompe-tensutvecklingen och de olika företags- och projektstöden kommer att vara en viktigt del, liksom alla miljöstöd samt diversifiering av lantbruket. Särskilt kommer alla verksamheter för djurhållningen att medverka till ökad sysselsätt-ning samt till att kvinnors möjligheter på landsbygden ökar.		

Målområde Tvärvillkoren	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 0,1
Mål Målsättningen är att utbilda länets jordbrukare om de skötsel- och verksamhetskrav som ställs på jordbruksföretagarna för att erhålla EU stöd		
Länets prioriteringar Informationsträffar, i första hand med inriktning på djurskydd men även kurser med öv-riga tvärvillkorsregler		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samordning sker med stödåtgärder inom axel 1 o 2 men även i viss mån med stöd inom axel 3		

Målområde Konkurrenskraft	Åtgärdskod 111 Jbr	Budget Mnkr Per år 2009-13 3,0 + 2,5 mat-landet
Mål Ökad konkurrenskraft inom jordbruk och landsbygdsföretag, livsmedelsproduktion och förädling. Ekonomi och företagstänkande ska ingå i all rådgivningen inom samtliga mål-områden för att få till hållbara förändringar och stärka producentens roll som företagare.		
Länets prioriteringar Särskilt riktade åtgärder mot yngre brukare, nystartare och utvecklare/entreprenörer främst med olika företagarutbildningar, marknadskurser och enskild rådgivning. Priorite-rade är även företag som erhåller företagsstöd. Särskilda satsningar på driftkalkylering, driftsanalyser, nöt- och lammköttproduktion samt förnyelsebar energi. Mentorskap för kvinnor som vill utveckla eller starta företag och särskilda kurser för att förstå kultur-skillnader när man anställer invandrare.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Utbildning, rådgivning och uppföljning av företagets utveckling ska stärka de företags-stöd som betalas ut inom främst axel 1 och 3.		

Kompetensutveckling inom skogsbruket. Åtgärdskod 111

Målområde Hållbart skogsbruk	Åtgärdskod 111 Skog	Budget Mnkr Per år 2009-13 0,84
<p>Mål</p> <p>Målet för åtgärden är ökade kunskaper och kompetens hos företag inom områden som berör produktionskvalitet, tillämpning av ny kunskap och teknik, hållbart resursutnyttjande och utveckling av lönsamt företagande.</p> <p>Skogsstyrelsen delar in kompetensutvecklingsåtgärden i två delar:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kompetensutveckling för att förbättra miljön och för att stärka företagens konkurrenskraft. - Rådgivningsinsatser som kompletterar stöden inom axel 2 (<i>Bevara och utveckla skogens mångfald och Öka arealen ädellövskog</i>) <p>De generella och överordnade prioriteringarna och målen för landsbygdsprogrammet styr insatserna inom <i>kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk</i>, så att beviljade projekt tillsammans tillgodoser de tre dimensionerna av hållbart nyttjande, dvs. ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Målområden för kompetensutvecklingsinsatser för ett hållbart skogsbruk;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beställarkompetens hos skogsägaren Prioriterad målgrupp är skogsägare som nyligen förvärvat sin fastighet. • God och funktionell miljöhänsyn Prioriterade målgrupper är anställda och entreprenörer inom avverkning och skogsvård samt skogliga tjänstemän. • Ny och breddad företagsutveckling • Skog och klimat, för att minimera klimatpåverkan eller att anpassa produktionen till klimatförändringarna. • Förnyelsebar energi från skogen för att stimulera produktion och ett hållbart uttag av biomassa eller kompensationsåtgärder. • Skötselåtgärder för natur- och kulturmiljövärden samt sociala värden • Skogsbruksmetoder och skötselåtgärder för att kombinera miljö- och produktionsvärden Prioriterad målgrupp är anställda och entreprenörer inom skogsbruket. • Bra förnyingsmetod och material • Förebygga olyckor i skogsbruket <p>Prioriteringskriterier inom kompetensutvecklingsinsatsen;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Graden av direkt påverkan och effekt på de mål som finns för åtgärden – Aktörens pedagogiska förmåga – Aktörens sakkunskap inom aktuellt område <p>Prioriteringskriterierna används utan inbördes ordning. Ansökningar som uppfyller flera kriterier prioriteras högre än de som uppfyller färre.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna</p>		

Projektstöd och företagsstöd inom axel 1.
Åtgärdskod 112, 121, 123, 124, 125.

Startstöd för unga jordbrukare och unga trädgårdsföretagare	Åtgärdskod 112	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 66
<p>Mål Öka antalet kvinnliga företagare. Öka antalet yngre företagare. Andelen företag som har fått stöd och som finns kvar tre år efter etableringen ska överstiga 75 procent.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma i primärproduktionen eller trädgårdsnäringen. (gäller alla) • Sökanden ska arbeta minst 900 timmar/år i jordbruks- eller trädgårdsverksamheten inom företaget. (gäller alla) 		
<p>Stödnivåer 250 000 kr vid heltid (1800 tim/år) i jordbruks-, trädgårds- eller förädlingsverksamhet av livsmedel, för övriga som uppfyller prioriteringarna 100 000 kronor.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med åtgärden för modernisering av jordbruksföretag och kompetensutvecklingsinsatser.</p>		

Modernisering av jordbruks- och trädgårdsföretag	Åtgärdskod 121	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 483,6
<p>Mål Öka antalet företag som drivs av eller sysselsätter kvinnor. Ökad lönsamhet och/eller ökad sysselsättning i företagen. Förbättrad arbetsmiljö i djur- och trädgårdsföretag. Bibehålla antalet betande djur i länet. Ökad produktion och användning av förnyelsebar energi i jordbruks- och trädgårdsföretagen.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma i primärproduktionen eller trädgårdsnäringen. (gäller alla) • Produktionsanläggningar för primärproduktionens djur samt trädgård. • Arbetsmiljöförbättrande investeringar på djurföretag i form av inomgårdsmekanisering • Arbetsmiljöförbättrande åtgärder i trädgårdsföretag • Miljöförbättrande investeringar i lagring av gödsel, kemikalier och drivmedel och ny teknik som gynnar yttre miljö, stallmiljö eller arbetsmiljö. • Investeringar i fasta anläggningar för produktion av förnyelsebar energi. • Investering i anläggning för förnyelsebar energi för uppvärmning av ekonomibyggnader knutna till jordbruk eller trädgårdsdrift. • Energibesparings- och klimatanpassningsåtgärder i ekonomibyggnader och anläggningar knutna till jordbruks- eller trädgårdsproduktion. 		
<p>Investeringskostnader som inte berättigar till stöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner, som fältmaskiner, traktorer, entreprenadmaskiner o liknande samt lagerlokaler för dessa maskiner. Stöd kan dock lämnas för vissa maskiner i trädgårdsföretag av arbetsmiljöskäl. • Spannmålstorkar och halmlager. • Lagringsbyggnader utan koppling till djurproduktion. • Spaltgolvsboxar och uppbundna djurplatser. • Vind- och vattenkraftverk. Om syftet är självförsörjning kan stöd dock lämnas. • Begagnad utrustning 		
<p>Stödnivåer 25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma i primärproduktionen eller trädgårdsnäringen kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5%. Ett exempel är förbättrad arbetsmiljö. Maximalt belopp som kan beviljas ett företag inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr. För mjölk och grisföretag 1,5 miljoner. Ytterligare 600 000 kronor per tvåårsperiod kan beviljas för klimat och energiåtgärder. Vid samverkan mellan två eller fler företag ges dubbelt belopp.</p> <p>Högre belopp kan beviljas efter särskild prövning i varje enskilt ärende för investeringar över 10 miljoner kronor om de skapar mer än två nya årsarbeten.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med stöd för start av jordbruks- och trädgårdsföretag och kompetensutveckling.</p>		

Plantering av energiskog	Åtgärdskod 121	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 8,4
Mål Ökad användning av förnyelsebara energikällor		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Ersättningsberättigad plantering av salix skall minst motsvara en sammanhållen areal om 1,0 hektar • Ersättningsberättigad plantering av poppel eller hybridasp skall minst motsvara en sammanhållen areal om 0,1 hektar • Anläggningen skall anpassas till landskapsbilden. • Flora, fauna eller värdefulla naturmiljöer får inte påverkas negativt av energiskogsodlingen Stödnivåer Ersättning för plantor och plantering av fleråriga energigrödor beviljas med högst 40 % samt ytterligare 10 % som nationell toppning av stödberättigade investeringar, dock högst 5 000 kr/ha. Ansökan behöver inte kompletteras med en affärsplan		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Kompetensutveckling inom Axel 3		

Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter	Åtgärdskod 123	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 63,0
<p>Mål Öka lönsamheten i företag som förädlar lokala råvaror från jord- och skogsbruk. Öka antalet förädlingsföretag i länet.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Punkter som ska uppfyllas av alla som söker:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden (gäller alla). • Verksamheter som drivs eller etableras utanför större tätort (>20 000 invånare) eller genomför en satsning där den lokala produktionens mervärden lyfts fram (gäller alla). <p>Därutöver ska minst <u>en</u> av följande punkter uppfyllas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mikro-, små och medelstora företag som genom insatsen utökar sin verksamhet med nya produkter, processer eller tekniker. • Mikro- och små företag som rationaliserar eller utökar sin förädlingsverksamhet. <p>Undantag för specifika investeringar som inte kommer att ges stöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner, som traktorer, entreprenadmaskiner, fältmaskiner, o liknande. <p>Stödnivåer 25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma inom förädlingsbranschen kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5%. Ett exempel är bättre arbetsmiljö. Maximalt belopp som kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr. Vid samverkan mellan två eller fler företag ges dubbelt belopp.</p> <p>Högre belopp kan beviljas efter särskild prövning i varje enskilt ärende för investeringar över 10 miljoner kronor om de skapar minst två nya årsarbeten.</p> <p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med åtgärden samarbetsprojekt inom jordbruks- livsmedels- och skogsbrukssektorn för nya produkter, tekniker och processer och kompetensutvecklingsinsatser.</p>		

EU:s definitioner av företagstyper:

- **Mikroföretag** - sysselsätter färre än 10 personer och har en årlig omsättning och/eller årlig balansomslutning som inte överstiger 2 miljoner euro.
- **Små företag** - sysselsätter mellan 10 och 49 personer och har en årlig omsättning och/eller årlig balansomslutning som inte överstiger 10 miljoner euro.
- **Medelstora företag** - sysselsätter mellan 50 och 249 personer och har en årlig omsättning som inte överstiger 50 miljoner euro och/eller en årlig balansomslutning som inte överstiger 43 miljoner euro.

Samarbetsprojekt inom jordbruks- livsmedels- och skogsbrukssektorn för nya produkter, tekniker och processer.	Åtgärdskod 124	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 6,5
Mål Ökad lönsamhet i producentföretagen.		
Länets prioriteringar		
<ul style="list-style-type: none"> • Samarbetsprojekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva mål, genomförande och förväntat resultat. (gäller alla) 		
Jordbruks, trädgårds- och livsmedelssektorn		
<ul style="list-style-type: none"> • Projekt som ökar efterfrågan på producenternas produkter. • Projekt som involverar aktörer inom forskning och utvecklingsinstitut. • Projekt som bidrar till lokal produktion av förnyelsebar energi. 		
Skogsbrukssektorn		
<ul style="list-style-type: none"> • Projekt som fokuserar på att utveckla mer miljövänliga skogsbruksmetoder. • Projekt som förbättrar logistiken vid hantering av udda virkessortiment. 		
Stödnivåer:		
Max 60 % av stödberättigande kostnader. Stödbelopp avgörs i varje enskilt ärende utifrån projektplanens kvalitet.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna		
Samverkan med åtgärden högre värde i jord- och skogsbruksprodukter.		

Infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruket	Åtgärdskod 125	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 10,5
Mål Förbättra den lokala infrastrukturen för jord- och skogs- och landsbygdsföretagen.		
Länets prioriteringar		
<ul style="list-style-type: none"> • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva mål, genomförande och förväntat resultat. (gäller alla) • Projekt som har en tydlig betydelse för utvecklingen av företag inom jord- och skogsbruket. (gäller alla) Bevattningsprojekt och avvattningsprojekt är prioriterade. 		
Insatser som inte kommer att ges stöd		
<ul style="list-style-type: none"> • Projektering för vindkraft 		
Stödnivåer:		
Max 50 % av stödberättigade kostnader. Stödbelopp avgörs i varje enskilt ärende utifrån projektplanens kvalitet		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna		
Samverkan med övriga åtgärder inom axel 1 och 3.		

Axel 2. Bevara och utveckla ett attraktivt landskap

Utvald miljö jordbruk, Åtgärdskod 214 och 216

Budget: 140,8 Mnkr för 2007-2013

Mål för respektive insats gäller för hela programperioden

Miljöersättning Mångfaldsträda	Åtgärdskod 214	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 0,75 +8,75
Mål 70 ha + 800 ha		
Länets prioriteringar		
<ul style="list-style-type: none"> • Mångfaldsträdor upp till 1 km från Natura 2000-område / hävdad öppen strandäng / dokumenterad hotad art. • Mångfaldsträdor upp till 2 km från länets större värdefulla slättsjöar • Gynnande av hotade arter i åkerlandskapet (ex kornknarr, raphöna, vaktel) kommer att prioriteras och åtgärdsprogram för bevarande av hotade arter i dessa miljöer (kornknarr) kommer att kunna användas som underlag för prioriteringarna. • Mångfaldsträdor på eller i direkt anslutning till sandiga marker. • Gynnande av hotade arter förekommande i sandiga miljöer (ex vildbin) kommer att prioriteras och åtgärdsprogram för bevarande av hotade arter i dessa miljöer kommer att kunna användas som underlag för prioriteringarna. • Vid medelsbrist prioriteras stora mångfaldsträdor. 		
Stödnivåer		
<ul style="list-style-type: none"> • 2200 kr/ha i stödområde 9, 2000 kr/ha i övriga länet. 		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna		
Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöersättning Skötsel av landskapselement med särskilda värden	Åtgärdskod 214	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 8,0
Mål 160 brukare		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Åtgärden ska riktas till åtaganden i odlingslandskap med dokumenterade höga natur- och kulturvärden . • Åtgärden ska främst ges till hela åtagandeenheter där samtliga landskapselement sköts enligt syftet. • Åtgärden ska bidra till att en hävdgynnad flora bevaras och/eller på sikt att den biologiska mångfalden utvecklas. • Åtgärden kan ges till företag som ämnar göra landskapets natur- och kulturvärden tillgängliga för många. 		
Stödnivåer Maximal ersättning per elementtyp enligt landsbygdsförordningen.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöersättning Bränning	Åtgärdskod 214	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 0,75
Mål 250 ha		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Marker med särskilda värden inom miljöersättningen för betesmarker och slåtterängar samt mosaikbetesmarker med behov av bränning, för att gynna långsiktigt säkerställd skötsel. • Vid medelsbrist kan mosaikbetesmarker samt andra marker med särskilt höga natur- och kulturvärden i behov av bränning, liksom särskilt stora arealer komma att prioriteras. 		
Stödnivåer 600 kr/ha		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Miljöersättningen för skötsel av mosaikbetesmarker, Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöersättning Bete och slätter på svårtillgängliga platser	Åtgärdskod 214	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 6,25
Mål 2500 ha		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Marker med särskilda värden inom miljöersättningen för betesmarker och slätterängar samt mosaikbetesmarker, skogsbeten och restaureringsmarker belägna på öar. • Stora sammanhängande arealer på öar. • Marker på öar utan välordnade transportmöjligheter. • Marker på öar utan boende/brukningscentrum. 		
Stödnivåer 500 kr/ha		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Miljöersättningen för skötsel av mosaikbetesmarker. Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöersättning Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker	Åtgärdskod 214	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 23,2
Mål 2900 ha		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Mosaikbetesmarker som idag har särskilt höga natur- och kulturvärden. • Objekt med lång historia av beteshävd vid Västkusten och Vänerkusten. • Stora sammanhängande arealer prioriteras. • Gräsfattiga sandiga betesmarker. • Gynnande av hotade arter förekommande i sandiga marker (vildbin, dyngbaggar, sandödla) kommer att prioriteras och åtgärdsprogram för bevarande av hotade arter kommer att kunna användas som underlag för prioriteringarna. 		
Stödnivåer 1600 kr/ha		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Miljöersättningen för bete och slätter på svårtillgängliga platser och miljöersättningen för bränning. Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöersättning Restaurering av betesmarker och slätterängar	Åtgärdskod 214	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 6,39
Mål 260 ha		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Slätterängar med höga värden. • Värdefulla betesmarker och hotade betesmarkstyper (skogsbete, ljunghed, alvar och mosaikbetesmarker). • Projekt som bidrar till allmänhetens tillgång till och förståelse för odlingslandskapets värden. • Projekt som är viktiga för helheten i landskapet där också objektets storlek vägs in. • Markerna ska ha sådana värden att de efter slutförd restaurering bedöms kunna vara godkända för någon av miljöersättningarna betesmarker och slätterängar med särskilda värden, skogsbete eller mosaikbetesmarker. • Tillgång på betesdjur skall vara säkerställd för restaurering av betesmarker. • Projekt med likvärdiga natur- och kulturvärden kan vid medelsbrist prioriteras om de bidrar till utveckling av djurhållande företag eller diversifiering av företag. <p>Projekt som hänvisas att ansöka om miljöinvestering, restaurering av betesmarker och slätterängar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Restaureringar som erfarenhetsmässigt har låga kostnader eller utgörs av en begränsad insats av engångskaraktär. Dessutom omfattande restaureringar med höga kostnader och/eller flera parter inblandade. <p>Stödnivåer 3600 kr/ha</p>		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen		

Miljöinvestering enligt faktiska kostnader Anläggning och restaurering av våtmarker	Åtgärdskod 216	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 44,0 + 12,7
Mål 440 ha + 127 ha		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Nytt är att vi förtydligar tidigare prioriteringar som rör kväveavskiljning och biologisk mångfald. Nytt är också att ersättningen för större våtmarksprojekt initierade av t.ex. länsstyrelse eller kommun och som berör flera markägare ska kunna uppgå till 100% av stödberättigande kostnader samt att kostnader för att ta fram projektplan kan vara stödberättigande även om ansökan inte blir beviljad.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Våtmarker som kostnadseffektivt minskar läckaget till känsliga kustområden och/eller Västerhavet. • Våtmarker som kostnadseffektivt möjliggör att God status, enligt vattendirektivet, kan uppnås. • Ett riktvärde är att varje hektar anlagd våtmark ska ha ett tillrinningsområde på 50 ha, varav minst 70% utgörs av åkermark. <p>För max stödnivå (90% eller 100%) bör följande uppfyllas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hög näringsbelastning, låg retention från våtmark till recipient, gynnsam utformning och goda möjligheter för skötsel. <p>Reducerad stödnivå (50 %):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anläggningen medför nytta utifrån näringsretention och/eller biologisk mångfald men kriterier för maxnivå uppfylls inte. • Anläggningen medför nytta utifrån näringsretention och/eller biologisk mångfald samt har uppenbar nytta för något annat allmänt intresse. <p>Våtmarker som anläggs/restaureras och där biologiska nyttan är stor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • För max stödandel ska våtmarken med stor säkerhet gynna hotade arter knutna till våtmarker i odlingslandskapet. <p>Stödnivåer Stödandel 90 % (100%), dock högst 200 000 kr/ha</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap samt ingen övergödning inom kompetensutvecklingen.</p>		

Miljöinvestering enligt faktiska kostnader Damm som samlar fosfor	Åtgärdskod 216	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 10,5
Mål 35 ha (länets andel av nationellt 200 ha)		
Länets prioriteringar Nytt i prioriteringarna är att vi lyfter fram dammar som har som huvudsyfte att fånga fosfor. <ul style="list-style-type: none"> • Dammar som kostnadseffektivt minskar läckaget till känsliga recipienter. • Dammar som kostnadseffektivt möjliggör att God status, enligt vattendirektivet, kan uppnås. För max stödnivå (90%) bör följande uppfyllas: Hög näringsbelastning, låg retention från damm till recipient, gynnsam utformning och goda möjligheter för skötsel. Stödnivåer Stödandel 90 % dock högst 300 000 kr/ha		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap samt ingen övergödning inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering enligt faktiska kostnader Restaurering av betesmarker och slätterängar	Åtgärdskod 216	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 6,39
Mål 355 ha		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Slätterängar med höga värden. • Värdefulla betesmarker och hotade betesmarkstyper (skogsbete, ljunghed, alvar och mosaikbetesmarker). • Projekt som bidrar till allmänhetens tillgång till och förståelse för odlingslandskapets värden. • Projekt som är viktiga för helheten i landskapet där också objektets storlek vägs in. • Markerna ska ha sådana värden att de efter slutförd restaurering bedöms kunna vara godkända för någon av miljöersättningarna betesmarker och slätterängar med särskilda värden, skogsbete eller mosaikbetesmarker. • Tillgång på betesdjur skall vara säkerställd för restaurering av betesmarker. • Projekt med likvärdiga natur- och kulturvärden kan vid medelsbrist prioriteras om de bidrar till utveckling av djurhållande företag eller diversifiering av företag. Stödnivåer Stödandel 90 %		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering enligt faktiska kostnader Specialinsatser för landskapets natur- och kultur- miljövärden	Åtgärdskod 216	Budget Mnkr kr totalt 2007-2013 2,4
Mål		
Länets prioriteringar		
<ul style="list-style-type: none"> • Investeringar som ökar fysisk tillgänglighet och/eller information om natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet. • Åtgärden bör ingå i ett i övrigt välskött odlingslandskap med ett aktivt brukande, gärna med dokumenterat höga natur- och kulturmiljövärden. • Övriga angelägna specialinsatser som gynnar natur- och kulturmiljövärden och inte kan ingå i övriga insatser. 		
Stödnivåer		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna		
Åtgärden kan ge samverkans effekter med andra satsningar inom landsbygdsprogrammet, t.ex. för att stimulera turism och bygdeutveckling och inom Leader. Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering med fast ersättning Restaurering av överloppsbyggnader	Åtgärdskod 216	Budget totalt 6,22
Mål 435 st		
Länets prioriteringar		
<ul style="list-style-type: none"> • Åtgärden ska vara väsentlig för byggnadens bevarande såsom grund, stomme och tak och i rimlig omfattning i förhållande till stödet. • Ängslador, torvlador och sommarfähus prioriteras. • Byggnaden skall huvudsakligen vara tillkommen före 1940 och industrialiseringen av jordbruket. • Restaurering av byggnaden bör bidra till att höja landskapets natur- och kulturmiljövärden och/eller bidra till rekreation och turism. • Byggnaden ska ingå i ett i övrigt välskött odlingslandskap med ett aktivt brukande, gärna med dokumenterat höga natur- och kulturmiljövärden. • Bidrag lämnas inte för att återställa äldre utseende dvs. rekonstruktioner. 		
Stödnivåer 14 300 kr/objekt		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna		
Åtgärden kan ge samverkans effekter med andra satsningar inom landsbygdsprogrammet, t.ex. för att stimulera turism och bygdeutveckling och inom Leader. Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering med fast ersättning Restaurering och återskapande av stenmur	Åtgärdskod 216	Budget Mnrkr kr totalt 2007-2013 1,28
Mål 4000 m stenmur restaureras		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • Stenmurar vid fägator prioriteras. • Inom områden med särskilt höga kulturvärden som kulturresevat och musei-/hembygdsgrårdar där tillgänglighet för allmänheten är god och det finns en publik och pedagogisk verksamhet kan även övriga stenmurar komma att prioriteras. • Fägatan eller stenvuren ska ingå i ett i övrigt välskött odlingslandskap. 		
Stödnivåer 320 kr/m		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering med fast ersättning Rensning av våtmark	Åtgärdskod 216	Budget Mnrkr kr totalt 2007-2013 0,108
Mål 120 ha		
Länets prioriteringar <ul style="list-style-type: none"> • För att ersättning ska beviljas ska våtmarkens prestanda förbättras avsevärt med tömning och gärna kombineras med borttagande av oönskad vegetation och sediment. • Insatsen ska vara en del i en långsiktig skötsel av våtmarken. 		
Stödnivåer 900 kr/ha		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ingen övergödning inom kompetensutvecklingen.		

Miljöersättning Anpassade skydds zoner	Åtgärds kod 214	Budget Mnkr kr totalt 2010-2013 40 nationellt
Mål 5000 ha nationellt		
Länets prioriteringar Ersättning lämnas för anläggning av en vallbevuxen zon vid till exempel ytvattenbrunnar, svackor eller andra erosionskänsliga områden på åkermark. Syftet är att minska mängden fosfor som kan rinna ut i vattendrag via ytavrinning. Anpassade skydds zonen får inte ligga i fältkanten. <ul style="list-style-type: none"> • Delavrinningsområden där det arealspecifika läckaget av fosfor från jordbruksmark är högt. Områdena är framtagna inom SMED (Svensk miljö och emissionsdata), http://www.smed.se. Materialet är också underlag för statusklassningen inom Vattendirektivet. 		
Stödnivåer 4000 kr/ha och år		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ingen övergödning inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering Reglerbar dränering	Åtgärds kod 216	Budget Mnkr kr totalt 2010-2013 20 nationellt
Mål 2000 ha nationellt		
Länets prioriteringar Ersättning utgår för investering i reglerbrunnar för att åstadkomma en högre grundvattennivå periodvis på åkermark. <ul style="list-style-type: none"> • Idealiska förhållanden och hög prioritet för reglerbar dränering är plana fält med god genomsläpplighet i övre delen av profilen och med naturligt högt stående grundvattenyta eller ett tätt jordlager på ett djup av 1 till 3 meter. 		
Stödnivåer Max 1,5 reglerbrunnar per hektar och max 8000 kr per brunn.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ingen övergödning inom kompetensutvecklingen.		

Miljöinvestering Stängsel mot rovdjur	Åtgärdskod 216	Budget Mnkr kr totalt 2010-2013 3,86
Mål 250 ha (länets andel av nationellt 1300 ha)		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Uppsättning av rovdjursavvisande stängsel för att möjliggöra hållande av betesdjur i rovdjurstäta områden. Insatsen har som syfte att nå målet om en rik biologisk mångfald i odlingslandskapet. Ersättning per löpmeter är beräknad utifrån material- och arbetskostnad utöver kostnaden för vanligt stängsel.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Djurhållare i områden med fast förekomst av varg. • Djurhållare i områden där riskerna för lodjursangrepp är stora. <p>Stödnivåer 20 kr/löpmeter</p>		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Målområdet ett rikt odlingslandskap inom kompetensutvecklingen.		

Skogliga åtgärder. Åtgärdskod 227

Stöd för icke produktiva investeringar skogsbruk Bevara och utveckla skogens mångfald	Åtgärdskod 227	Budget Mnkr Per år 2009-13 2,7
<p>Mål Målet för insatsen är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i svenska skogar. Det ska ske på produktiv skogsmark med skötselkrävande natur- och kulturmiljövärden och utgöra ett bidrag till uppfyllelsen av miljömålet <i>Levande skogar</i>. För åtgärden fördelas 50 % av medlen på länsnivå. Resterande 50 % läggs i en nationell pott som kommer att fördelas till de län där de bästa ansökningarna kommer in. Motivet till detta är att Skogsstyrelsen vill att effekten av stöden ska bli så hög som möjligt och därför kommer de allra bästa ansökningarna sett ur ett helhetsperspektiv att prioriteras.</p>		
<p>Länets prioriteringar Målet för insatsen är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i den svenska skogen. Det ska ske på produktiv skogsmark som har skötselkrävande natur- och kulturmiljövärden och åtgärderna ska bidra till uppfyllelsen av miljömålet <i>Levande skogar</i>. Stöd kan även lämnas för insatser som kan främja de sociala värdena på mark som har höga natur- eller kulturmiljövärden.</p>		
<p>Prioritering av målklassning En förutsättning för att kunna ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning är, om fastigheten omfattar 20 hektar produktiv skogsmark eller större, att fastigheten är målklassad. Prioritering av vilka fastigheter som beviljas stöd ska grundas på förekomsten av kända natur- och kulturmiljövärden. Mindre företag ska gynnas.</p>		
<p>Stöd beviljas utan prioritering till målklassning av fastigheter mellan 21-50 hektar produktiv skogsmark.</p>		
<p>Prioritet 1 har ansökningar om stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än ovan och som uppfyller något av följande krav:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - fastigheten ligger i Natura 2000-område, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området - fastigheten ligger i värdestrakt enligt länens genomförandestrategi, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området - fastigheten ligger i utpekade geografiska områden enligt åtgärdsprogram för hotad art - fastigheten har kända såväl natur- som kultur- och sociala värden - ansökan om stöd för åtgärder av dokumenterade miljövärden har inkommit till Skogsstyrelsen 		
<p>Prioritet 2 har ansökningar om stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än ovan där.</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - fastigheten har en kombination av kända antingen natur- och kulturvärden, natur- och sociala värden eller kultur- och sociala värden 		
<p>Prioritering arealstöd Skogsägare som har en fastighet med dokumenterad förekomst av skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärden kan ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning för att bevara eller utveckla dessa värden under förutsättning att fastigheten är målklassad. Kvaliteten på de skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärdena tillsammans med eventuella sociala värden avgör om fastigheten ska prioriteras för stöd. Fastigheter med mindre än 20 hektar produktiv skogsmark behöver inte vara målklassade för att ansöka om stöd för åtgärder. Mindre företag ska gynnas. Ansökningar där fastigheten och skötselplanen uppfyller ett eller flera av nedanstående kriterier prioriteras. Ju fler kriterier som uppfylls desto högre prioritet. Kriterierna är grupperade utifrån sin betydelse för natur- och kulturmiljövärdena och prioritet 1 har högst betydelse.</p>		
<p>Prioritet 1 har ansökningar där fastigheten ligger i antingen:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - Natura 2000-område - värdestrakt med angivna naturtyper enligt länens <i>Strategi för formellt skydd av skog</i> - prioriterad skogstyp enligt länens <i>Strategi för formellt skydd av skog</i> - utpekade geografiska områden i <i>Åtgärdsprogram för hotad art</i> eller ligger utanför sådana områden men har en skötselplan som omfattar: - en skötselareal > 10 hektar och åtgärder som gynnar såväl natur- som kulturmiljö- och sociala värden 		

Stöd för icke produktiva investeringar skogsbruk Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald

Prioritet 2 har ansökningar där fastigheten ligger utanför områden enligt prioritet 1 men skötselplanen omfattar:

- en skötselareal > 5 hektar och åtgärder som gynnar antingen natur- och kulturmiljövärden eller natur- och sociala värden eller kulturmiljö- och sociala värden
- objekt med natur- eller kulturmiljövärden som ligger i direkt anslutning till annat objekt med höga natur- eller kulturmiljövärden
- åtgärder som gynnar flora- och faunalokal för hotad art
- åtgärder som gynnar förekomst av biologiskt kulturarv

Prioritet 3 har ansökningar där skötselplanen omfattar:

- en skötselareal < 5 hektar och åtgärder som gynnar enbart natur- eller kulturmiljövärden
- riksintresse för kulturmiljövård eller friluftsliv
- gynnar natur- eller kulturmiljövärden i kontinuitetsskog

På objektsnivå prioriteras de skötselkrävande värdena i följande ordning:

Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal samt fornlämningar inklusive fornlämningsområde och kulturhistorisk miljö med mycket hög kvalitet.

1. Nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt kulturhistorisk miljö med hög kvalitet.
2. Avdelningar med N- och PF-mål samt kulturhistorisk miljö med måttlig kvalitet.

Prioritering av schablonersättning

Förutom den prioritering av fastigheter som beskrivs ovan för arealstöd ska dessutom vid behov följande kriterier beaktas vid handläggning av ansökningar som omfattar schablonersättning.

Linjeelement

- **Röjning, rensning och utmärkning av stig eller vandringsled**
Stigen eller leden ska vara allemansrättsligt tillgänglig. Stöd prioriteras till åtgärder som syftar till att göra en ny stig/vandringsled eller göra en befintlig stig/vandringsled tillgänglig i områden för rekreation, friluftsliv och turism.
- **Röjning och rensning av äldre stenmur**
Stöd prioriteras till murar längre än 30 meter och som på minst hälften av sin längd är sammanhängande och ovan mark huvudsakligen består av minst två lager upplagd sten. Murens ålder bör vara minst ca 50 år gammal.
- **Uppsättning av stängsel för att gynna lövskogsmiljöer**
Stöd prioriteras till stängsling av biotopskyddsområden, naturvårdsavtal, nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt avdelningar med målklass NO och NS i syfte att skapa lövskog. Stöd för stängsel kan också prioriteras för att skydda lövskog i avdelningar med målklass PF(K) och PG som direkt gränsar till ett skyddat område eller en nyckelbiotop med naturvärden kopplade till lövträd om där finns minst 2 000 lövhuvudplantor/ha med en medelhöjd av högst 1,5 m.

Stöd till stängsel prioriteras även till avdelningar som ligger i en trakt eller ett område som pekats ut i följande åtgärdsprogram för hotad art beroende av lövskog; vitryggig hackspett, björklevande vedskalbaggar, brandinsekter.
- **Återställande av mindre flottled**
Stöd prioriteras till flottleder som i normalfallet har en vattenspegel som vid normalvattenföring är högst 10 m bred i genomsnitt per 100 m strömfåra och där tidigare flottning finns dokumenterad, t.ex. i flottningsföreningars skrifter.

Punktobjekt

- **Hamling**
Stöd prioriteras till hamling av samma trädslag som historiskt har hamlats på platsen.
- **Frihuggning av naturvärdesträd**
Stöd prioriteras till naturvärdesträd med rödlistade arter och träd grövre än 50 cm i brösthöjd.
- **Skapande av död ved**
Stöd prioriteras till skapande av död ved av sådana trädslag som knyter an till skogshistoriken och naturvärdena på platsen. Finns t.ex. naturvärden med koppling till asp skapas främst död ved av asp.

Forts.**Stöd för icke produktiva investeringar skogsbruk
Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald**

- **Igentäppning av dike**
Stöd prioriteras till dikesproppar i en gång grävda diken som försumpar skogsmark med minst 30-procentig kron-
täckning. Stöd prioriteras inte till dikesproppar i naturliga vattendrag eller diken som är rätade vattendrag.
- **Frihugga och rensa kulturmiljö från träd och ris**
Stöd prioriteras till åtgärder som frihugger och rensar kulturmiljöer på skogsmark.
- **Restaurera skoglig kulturmiljöbyggnad**
Stöd prioriteras till restaurering av minst 50 år gamla kulturmiljöbyggnader med koppling till tidigare skogsbruk
(t.ex. sågverksamhet, flottning, kolning, tjärframställning) eller bosättning i skog (torp, fäbod, samevisten).
- **Skapande av utblick (sikthuggning)**
Åtgärder prioriteras som skapar en från ris och hindrande vegetation fri utblick eller utsikt över omgivningen el-
ler landskapet omkring, t.ex. högt belägna eller möjliga utsiktsplatser, väl valda punkter längs en stig eller vid en
rastplats/målpunkt. Yttäckande störning
- **Naturvårdsbränning**
Stöd prioriteras till naturvårdsbränningar där högst 50 % av virkesvolymen huggits och tagits tillvara och där ett
antal grova träd av varje förekommande trädslag i avdelningen lämnats.

Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna

Samverkan med den skogliga kompetensutvecklingsåtgärden.

Stöd för icke produktiva investeringar skogsbruk Öka arealen ädellövskog	Åtgärdskod 227	Budget Mnkr kr per år 2009-13 0,84
<p>Mål Målet för åtgärden är att utveckla bestånd av ädellövskog i syfte att öka den biologiska mångfalden. Arealen ädellövskog kan ökas genom nyanläggning. Ädellövskog kan även återskapas genom att röja eller gallra fram ädellövskog ur blandskog. Insatserna ska bidra till att arealen ädellövskog ökas och målgruppen är skogsägare.</p> <p>Med ädla lövträd menas de inhemska trädslagen alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.</p> <p>För åtgärden Öka arealen ädellöv fördelas 50 % av medlen på länsnivå. Resterande 50 % läggs i en nationell pott som kommer att fördelas till de län där de bästa ansökningarna kommer in. Motivet till detta är att Skogsstyrelsen vill att effekten av stöden ska bli så hög som möjligt och därför kommer de allra bästa ansökningarna sett ur ett helhetsperspektiv att prioriteras.</p>		
<p>Länets prioriteringar Nedanstående kriterier ligger till grund för bedömningar mellan inkomna ärenden. De objekten med högst potential att i framtiden hysa höga biologiska värden relaterade till ädellövskog prioriteras.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Anläggningsområdets karaktär och befintliga värden Skapande av ädellövskog på ett område med blandskog eller lövskog prioriteras framför anläggning på nedlagd åkermark och efter barrskog. Områdets potential att hysa biologisk mångfald relaterad till ädellövskog gynnas av att det redan finns befintliga ädla lövträd och andra lövträd på området och ökar med åldern på dessa träd. - Ädellövskog i omgivande landskap Nyanläggning eller återskapande av ädellövskog i områden i direkt anslutning till andra ädellövbestånd har större potential att hysa biologisk mångfald relaterad till ädellövskog än områden där bestånden ligger långt ifrån andra bestånd med ädla lövträd. Potential ökar med andelen ädellövskog i omgivande landskap. - Beståndets storlek Potentialen att hysa biologisk mångfald ökar med arealen på beståndet. - Andra faktorer som gynnar biologisk mångfald Till exempel inblandning av lind, lönn, avenbok och hassel i beståndet, anläggning på fuktig eller frisk mark, på blockmark eller i branter samt på kalkrik mark. 		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med den skogliga kompetensutvecklingsåtgärden.</p>		

Axel 3. Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden

Företagsstöd och projektstöd. Åtgärdskod 311, 312, 313, 321, 322, 323, 341

Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk	Åtgärdskod 311	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 56 200+100 för bio- gas nationellt
<p>Mål Öka antalet företag som drivs av kvinnor. Öka sysselsättningen och/eller lönsamheten i jordbrukshushåll som startar eller utökar med annan verksamhet. Öka antalet lämpliga verksamheter som kan drivas inom företag med traditionell jordbruksdrift.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Företagsstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden. (gäller alla) • Hästverksamheter • Investeringar i fasta anläggningar för produktion av förnyelsebar energi. <p>Projektstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektet har en plan och avsatta resurser för att sprida resultatet av projektet (gäller alla) • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas. • Projekt som leder till att fler jordbruksföretag kan etablera eller utveckla en kompletterande verksamhet • Samarbetsprojekt som drivs av mikroföretagare <p>Investeringskostnader som inte kommer att ges stöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner som traktorer, entreprenadmaskiner, fältmaskiner och liknande • Begagnad utrustning • Vind- och vattenkraftverk. Om syftet är självförsörjning kan stöd dock lämnas. <p>Stödnivåer:</p> <p>Företagsstöd 25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma på landsbygden kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5%. Maximalt belopp som kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr.</p> <p>Investeringar i biogas prioriteras enligt den nationella biogasstrategin. Maximalt stödbelopp för biogassatsningar är 1,8 miljoner per treårsperiod.</p> <p>Projektstöd 20-100 % av stödberättigande kostnader. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med kompetensutveckling.</p>		

Affärsutveckling i mikroföretag	Åtgärdskod 312	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 103,8
<p>Mål Öka antalet företag som drivs av kvinnor. Öka antalet mikroföretag på landsbygden. Öka antalet arbetade timmar och/eller omsättningen i företagen.</p>		
<p>Länets prioriteringar Företagsstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden. (gäller alla) • Verksamheter som etableras utanför mindre tätort (>3000 invånare) eller saluför den lokala landsbygdens produkter och lyfter fram dess mervärden (gäller alla) • Verksamheter som har anknytning till och betydelse för landsbygdens utveckling, genom att landsbygdens resurser utnyttjas i företagets verksamhet och att verksamheten har betydelse för utvecklingen utanför länets tätorter (gäller alla) • Hästverksamhet • Investeringar i fasta anläggningar för produktion av förnyelsebar energi. <p>Projektstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektet har en plan och avsatta resurser för att sprida resultatet av projektet (gäller alla) • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas. • Projekt som stöttar vid etablering eller vidareutveckling av mikroföretag • Projekt som fokuserar på gemensamma lösningar för försäljning och distribution av varor och tjänster från småskalig produktion. • Projekt som drivs av mikroföretag <p>Investeringskostnader som inte kommer att ges stöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner som traktorer, entreprenadmaskiner, fältmaskiner och liknande • Vindkraftverk och vattenkraftverk. Om syftet är självförsörjning kan stöd dock lämnas. • Begagnad utrustning <p>Stödnivåer: Företagsstöd 25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma på landsbygden kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5%. Maximalt belopp som kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr.</p> <p>Projektstöd 20-100 % av stödberättigande kostnader. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med kompetensutveckling</p>		

Främjande av turistnäringen	Åtgärdskod 313	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 76,0
<p>Mål Öka antalet företag som vänder sig till turister och andra besökande på landsbygden. Öka antalet produkter och samverkanstjänster inom landsbygdsturismen. Öka omsättningen och antalet arbetade timmar i turistföretagen.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Företagsstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden. (gäller alla) • Turistverksamheter som har anknytning till och betydelse för landsbygdens utveckling, genom att landsbygdens resurser utnyttjas i företagets verksamhet och att verksamheten har betydelse för utvecklingen utanför länets tätorter. (gäller alla) • Hästverksamheter inriktade på turism <p>Projektstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektet har en plan och avsatta resurser för att sprida resultatet av projektet (gäller alla) • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas • Projekt som leder till att fler turistföretag kan etablera eller utveckla en verksamhet. • Projekt som främjar en landsbygdsturism med hög kvalitet. • Projekt som ökar tillgängligheten till företag inom landsbygdsturism. • Samarbetsprojekt som drivs av småföretagare. <p>Investeringskostnader som inte kommer att ges stöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner som traktorer, entreprenadmaskiner, fältmaskiner och liknande • Begagnad utrustning <p>Stödnivåer</p> <p>Företagsstöd 25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma på landsbygden kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5%. Maximalt belopp som kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr.</p> <p>Projektstöd 20-100 % av stödberättigande kostnader. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.</p> <p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med kompetensutvecklingsinsatser.</p>		

Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden	Åtgärdskod 321	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 40,2
<p>Mål Öka diversifieringen hos kvarvarande butiker eller drivmedelsstationer på landsbygden. Öka servicen på landsbygden. Öka utbudet av kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter för ungdomar på landsbygden. Öka tillgången till IT-kommunikation för landsbygdsföretag i glest befolkade områden.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <p>Företagsstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden. (gäller alla) • Dagligvarubutiker, drivmedelsstationer och i vissa fall fackhandelsbutiker utanför mindre tätorter (> 3000 invånare) som diversifierar sin verksamhet. • Verksamheter som ökar utbudet av eller vidareutvecklar service, kultur-, idrotts- eller fritidsaktiviteter på landsbygden. <p>Projektstöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektet har en plan som på ett tydligt sätt kan beskriva mål, genomförande och förväntat resultat. (gäller alla) • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas • Projekt som skapar förutsättningar att behålla grundläggande serviceföretag på landsbygden. • Projekt som startar eller vidareutvecklar kultur- idrotts- och fritidsverksamheter på landsbygden. • Projekt som utförs av privata, offentliga eller ideella initiativtagare för projektering och investering i bredbandslösningar eller förbättrad vattenkvalitet i området på landsbygden där annan aktör inte kommer att tillhandahålla tjänsten. <p>Investeringskostnader som inte kommer att ges stöd</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner som traktorer, entreprenadmaskiner, fältmaskiner och liknande • Begagnad utrustning <p>Stödnivåer</p> <p>Företagsstöd 25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma på landsbygden kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5%. Maximalt belopp som kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr.</p> <p>Projektstöd 20-100 % av stödberättigande kostnader. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med åtgärderna främjande av turistnäringen, affärsutveckling i mikroföretag, bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden, förnyelse och utveckling i byarna samt kompetensutvecklingsinsatser.</p>		

Förnyelse och utveckling i byarna	Åtgärdskod 322	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 25,5
<p>Mål Bibehålla eller öka antalet boende i bygden. Få en jämnare åldersstruktur på landsbygden. Förbättra förutsättningarna för att starta och driva företag på landsbygden.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva mål, genomförande, förväntat resultat och hur resultatet ska spridas till andra (gäller alla) . • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas • Projekt som har förutsättningar att skapa en stark social sammanhållning på landsbygden • Projekt som skapar bra förutsättningar för företagsetableringar och företagsutveckling <p>Stödnivåer 20-100 % av stödberättigande kostnader. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Samverkan med samtliga åtgärder i axel 1 och axel 3 samt kompetensutvecklingsinsatser.</p>		

Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden	Åtgärdskod 323	Budget Mnkr Totalt 2007-2013 5,0
<p>Mål Öka användningen av gamla byggnader för nya verksamheter. Bevara och öka värdet av det lokala natur- och kulturarvet. Öka sysselsättningen i företag som utnyttjar attraktionen i natur- och kulturlandskapet i sin verksamhet. Öka tillgängligheten till det attraktiva natur- och kulturlandskapet för boende och besökande på landsbygden.</p>		
<p>Länets prioriteringar</p>		
<p>Företagsstöd</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden. (gäller alla) • Verksamheter som tar tillvara kulturhistoriska byggnader för ny användning. 		
<p>Projektstöd</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva mål, genomförande, förväntat resultat och hur resultatet ska spridas till andra (gäller alla) • Projekt som på ett tydligt sätt beskriver samt hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas av projektet. • Projekt som bevarar och uppgraderar det lokala natur- och kulturarvet och därigenom bidrar till en ökad användning och tillgänglighet. • Projekt som bevarar och uppgraderar det lokala natur- och kulturarvet och därigenom bidrar till en ökad sysselsättning i företag som använder det lokala natur- och kulturlandskapet i sin verksamhet. 		
<p>Investeringskostnader som inte kommer att ges stöd</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Köp av befintliga byggnader • Maskiner som traktorer, entreprenadmaskiner, fältmaskiner och liknande • Begagnad utrustning 		
<p>Stödnivåer</p>		
<p>Företagsstöd</p>		
<p>25 % av stödberättigande kostnader. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma på landsbygden kan gynnas genom insatsen ges ytterligare 5% Maximalt belopp som kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan till ansökan är 900 000 kr.</p>		
<p>Projektstöd</p>		
<p>20-100 % av stödberättigande kostnader. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna</p>		
<p>Samverkan med åtgärderna diversifiering till annan verksamhet än jordbruk, affärsutveckling i mikroföretag, främjande av turistnäringen, insatser inom utvald miljö, stöd för bevarande av natur- och kulturmiljöer och skötsel av betesmarker och slätterängar i axel 2 samt kompetensutvecklingsinsatser för skötsel av odlingslandskapet.</p>		

Kompetensutveckling. Åtgärdskod 331.

Målområde Landsbygdsutveckling med inriktning landsbygd och företagande och grundläggande tjänster, livskvalitet och byautveckling	Åtgärdskod 331	Budget Mnkr Per år 2009-13 9,0 + 1,0 Totalt 64,9
Mål Diversifierat näringsliv, hållbar tillväxt och hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser. Högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden		
Länets prioriteringar Verksamhet som har anknytning till och betydelse för landsbygdens utveckling samt bidra till ökad lönsamhet och sysselsättning. Förbättra möjligheterna för dem som vill starta och driva företag på landsbygden. En mycket viktig del är kopplingen mellan kompetensutvecklingen och de olika företags- och projektstöden. Öka kvinnors möjligheter för affärsutveckling på landsbygden. Kompetensutveckling inom småskalig livsmedelsförädling kvalitetssäkring och produktutveckling, samt inom marknadsföring, turism, hantverk, hästföretagande och förnyelsebar energi. Utbildningar för byautveckling och bygdens kulturarv. Insatser inom Sverige det nya Matlandet som verkar mot fokusområdena primärproduktion, förädlad mat, matturism och restaurangbranschen.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Insatserna skall stimulera ökat samarbete mellan primärproduktion småskalig livsmedelsförädling, och Mat & turism. Vidare skall kompetensutvecklingen samverka med andra målområden som rikt odlingslandskap och utvald miljö, för livskvalitet och kulturarv. Samverkan för ekonomisk och ekologisk hållbarhet.		

Enskild kompetensutveckling i form av företagsstöd	Åtgärdskod 111+331 + koder för företagsstöd	Ingen separat budget
Mål Ökad konkurrenskraft inom jordbruk och landsbygdsföretag, livsmedelsproduktion och förädling. Ekonomi och företagstänkande ska ingå i all rådgivningen inom samtliga målområden för att få till hållbara förändringar och stärka producentens roll som företagare. Diversifierat näringsliv, hållbar tillväxt och hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser. Högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden.		
Länets prioriteringar Kortare utbildning, rådgivning och uppföljning av företagets utveckling. Stödnivåer 30% av stödberättigande kostnader. Minsta stödberättigande belopp per ansökan ska vara 3000 kronor. Högsta stödberättigade belopp är 30 000 kronor. Stödbeloppen ryms inom takbeloppen för företagsstöd.		
Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna Åtgärden ska stärka de företagsstöd som betalas ut inom främst axel 1 och 3.		

Kompetensutvecklings- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av en lokal utvecklingsstrategi (Utbildning LAG)	Åtgärdskod 341	Budget Mnkr Totalt 1,5
<p>Mål Att främja bildandet av LAG-grupper och avgränsning av Leaderområden. Att säkerställa en hög kvalitet och kostnadseffektivitet vid etableringen och genomförandet av Leader.</p>		
<p>Länets prioriteringar Få till stånd ca 10 Leaderområden som täcker hela länet. (Genomfört 9 områden) Hög kvalitet i LAG-gruppernas arbete vid genomförandet av Leader genom kontinuerlig information, utbildning och rådgivning</p>		
<p>Samverkan med andra åtgärder inom och mellan axlarna</p>		

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN